

Fondată: 1998
Anul XXII

ELANUL

Nr. 213
NOIEMBRIE
2019

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Gânduri despre Unirea Bucovinei cu România

Dr. Laurențiu CHIRIAC

Evocarea actului istoric de la 28 noiembrie 1918 al **Unirii Bucovinei cu România** în anul de după sărbătorirea **Primului Centenar al României Mari** reprezintă din partea noastră un efort de a ne face prezenți la întâlnirea cu istoria și, de ce nu, o reușită încercare de a populariza în rândul populației județului Vaslui măcar contextul intern și internațional al acelei reușite românești care a dus la făurirea statului național unitar român.

În acest context, demersul nostru se înscrie ca o datorie sfântă în a aminti momentele istorice cele mai importante pe care poporul român le-a trăit în realizarea idealului său național de unire a tuturor românilor în cuprinsul unui singur stat - România. Desigur, un prim pas important în realizarea Marii Uniri fusese făcut prin Unirea Basarabiei cu România (la 27 martie 1918), căci existența neamului românesc nu poate fi concepută fără acest pământ strămoșesc dintre Prut și Nistru.

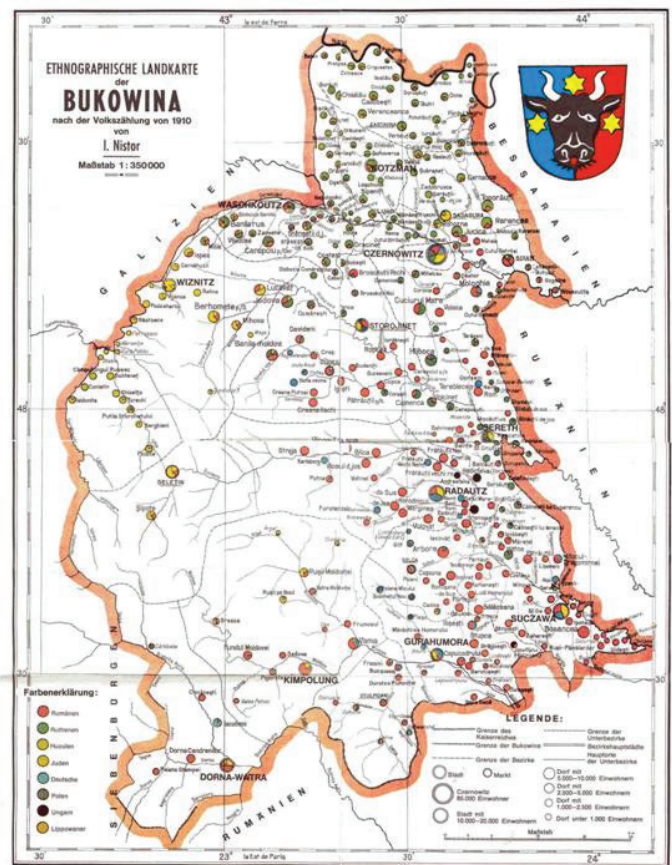
De altfel, definită ca punct culminant al unui proces istoric, de creare a unității de stat românești, **Marea Unire de la 1 Decembrie 1918** constituie o fecundă temă de studii, reflecții, controversate, dată fiind complexitatea fenomenului și contestarea feroce de către perdanți a **sistemului de la Versailles**. Tocmai de aceea, **componenta bucovineană** a acelor evenimente este probabil o parte mai sensibilă a procesului de făurire a **României Mari**, de vreme ce astăzi observăm cum naționalismul ucrainean pare să fie mai periculos pentru românii bucovineni decât samavolnicia rusească. Este, de aceea, una din fisurile sistemului, nerezolvată convenabil până acum nici de către unii, nici de către ceilalți. Această problemă majoră nu ar putea fi rezolvată corect fără a lua în calcul un întreg secol de zbuciumată istorie, cu dileme identitare și deplasări de interese, mai cu seamă în sânul păturilor privilegiate bucovinene.

Din acest punct de vedere și nu numai, trebuie să amintim toate aceste sensibilități din spațiul bucovinean, prin întâmplări și acte de viață sugestive și care reflectă o anumită gândire a oamenilor din acea vreme: lupta națională și problema etnică, pornind chiar de la invocarea la început a numelui de Bucovina ca reflex al ocupației habsburgice și, apoi, austro-ungare, apoi continuând atmosfera de persecuție a românilor bucovineni. E și aceasta o modalitate de (re)cunoaștere

a unui trunchi comun al spiritualității românești, pe baza contribuției bucovinenilor. **Bucovina** nu a fost în trecutul de până la ocupația austriacă din 1775 o graniță a civilizației românești, ci - dimpotrivă - o axă nordică a acesteia. Linia despărțitoare instituită de austrieci între fiii aceluiasi neam românesc a constituit, așadar, un act de agresiune și care nu a ținut cont de îndelungata tradiție istorică românească.

Pe parcursul stăpânirii austriece, în mai puțin de un secol și jumătate, de la o prezență românească aproape absolută s-a ajuns la un mozaic etnic greu de imaginat: români (rămași majoritari în raport cu ceilalți), germani, ucraineni, polonezi, unguri, ruși lipoveni, cehi etc..

- continuare în pagina 2 -

Gânduri despre Unirea Bucovinei cu România

- urmare din pagina 1 -

Cauza principală care a condus la această stare de fapt a fost dorința diminuării elementului românesc, singurul care avea drepturi istorice asupra provinciei, prin deznaționalizare și punerea în inferioritate față de celelalte etnii. Aceasta întreprindere a Vienei a fost favorizată de faptul că, deși dispunea de bogate resurse agricole și minerale, teritoriul moldovenesc numit de ocupanți Bucovina era foarte slab populat, iar viitorilor coloniști li s-au pus la dispoziție mari resurse materiale.

Românii erau defavorizați fiindcă, pe lângă drepturile istorice, beneficiau de apropierea imediată a României, stat aflat în plină dezvoltare, pe calea împlinirii idealurilor naționale. Cu excepția ucrainenilor, celelalte etnii nu ridicau probleme. Ucrainenii (cu ramurile numite ruteni, huțuli sau rusini) au devenit tot mai numeroși în Bucovina, bucurându-se de cea mai deplină bunăvoință din partea stăpânirii austriece, care îi folosea cu dibăcie împotriva românilor. Alt motiv pentru care austriecii au încurajat naționalismul ucrainean (în parte l-au și generat) era folosirea acestuia împotriva Rusiei, care stăpânea cea mai mare parte a Ucrainei și avea, în continuare, tendințe expansioniste. Prin urmare, spre deosebire de celelalte naționalități, ucrainenilor li se permitea aproape orice, pentru a neliniști Rusia, dar și pentru a nu respecta dreptul istoric al românilor bucovineni.

După aceea în Bucovina s-a creat un partid ucrainean care, inițial, a conlucrat la paritate cu partidul românesc, apoi a pretins o poziție superioară. Contradicțiile au depășit mult zona politicului și s-au extins în învățământ, cultură, viață bisericească. Sprijinul austriac pentru ucrainenii a dus la o escaladare a conflictelor care, prin proporțiile lor, au devenit stânenitoare chiar pentru stăpânitorii Bucovinei, deși ei le alimentaseră. În aceste condiții, izbucnirea Primului Război Mondial și atentatul de la Sarajevo din 1914 au determinat și luări de poziție ale națunilor din Bucovina, în special a românilor care sperau într-o soartă mai bună.

Astfel, era inevitabilă delimitarea românismului de elementul ucrainean, iar existența neamului românesc nu putea fi concepută fără Bucovina. De aceea, a părut firesc ca - odată cu declanșarea Marelui Război - România să căute să-și redobândească provinciile sale istorice și să-și creeze un stat național unitar. Dincolo de jertfa de sânge a ostașilor români de pe câmpurile de luptă ale acestui Război de Întregire Națională și de sacrificiile elitelor românești, **națiunea română** a înțeles atunci echilibrul, calmul și puterea de așteptare a binelui, în speranța acelor vremuri ce i-au fost până la urmă favorabile. Și totuși, dincolo de acest **omniprezent românesc**, nu trebuie să uităm că **lupta pentru Unire** a fost un periplu al durerii înăbușite. De atunci, pacea lumii românești a rămas acel veșnic prunc, mai mereu crescut din durere! Românii au avut demnitatea de a se descătușa cu înțelepciune, spiritul lor bazându-se pe simbioză și revalorizare, venind de la oameni care chiar și-au permis să trăiască cu bucata lor de suflet pe înălțimile pământului românesc. Abia atunci s-a pășit cu optimism în timpurile noi cu lecția învățată a

sensului durerii - un sens care a fost deplin doar atunci când, cu chibzuință, „Țara” a găsit calea de încetare a propriei suferințe, întărindu-se cu fibrele inimilor oamenilor săi puternici.

În fond, progresele Regatului României din a doua parte a secolului al XIX-lea, **secol al naționalităților**, nu puteau rămâne fără ecou în spațiul bucovinean, deși acolo funcționa un sistem de propagandă antiromânească relativ coerent și eficace, așa încât problema Unirii Bucovinei cu Țara-Mamă nu a fost doar o chestiune de „**drepturi naționale și istorice**” pe care România avea obligația să le apere, ci și o chestiune cu fundament economic. E bine de amintit faptul că guvernării din Bucovina trecuseră la elaborarea unor programe cu caracter preponderent economic și mai puțin politic, evitând problematica legată de naționalități. În acest scop, acești guvernanți au colaborat cu fruntașul român Aurel Onciu, cu vederi moderate, reușind să obțină paritatea româno-ucraineană în cele mai multe domenii (afara de cel bisericesc), urmărind astfel întărirea economică a țărânimii, pentru ca ea să participe mai eficient la viața politică. Ucrainenii au sabotat, însă, programele respective și nu s-au mulțumit cu paritatea, ci au căutat să ajungă în fruntea unor localități care aveau în principal populație românească. Declarația din 20 iunie 1907 a reprezentantului ucrainenilor din Bucovina de unire a fostului regat rutean al Haliciului și al Vladimirului cu Bucovina învecinată și constituirea acestui teritoriu într-o provincie ruteană deosebită, cu dieta ei proprie, determinase deja o nouă orientare, românii fiind nevoiți să renunțe la colaborarea cu ucrainenii și să arate că Bucovina este o provincie pe deplin românească, fapt pentru care tot mai mulți tineri intelectuali bucovineni militau deschis pentru Unirea cu România. Ca răspuns la această orientare, ucrainenii au trecut la revendicări pe linie națională, luptând să-și impună limba lor în Biserica românească ortodoxă, cu ajutorul episcopului Eugenie Hacman, care respingea subordonarea față de Mitropolia românească a Transilvaniei. De aici și împotrivirea, împreună cu guvernatorul austriac, la un proiectat **Congres bisericesc**, care era o șansă pentru impunerea ortodoxiei românești. Cu toate acestea, s-au intensificat și consolidat relațiile dintre bisericile și mănăstirile din Bucovina cu cele din țară, săvârșirea slujbelor ortodoxe făcându-se, și în Bucovina, în limba română. Se folosea tot mai mult termenul de “român” și nu cel de “bucovinean”.

În același timp, spiritualitatea Bucovinei, ilustrată de monumentele istorice, parcă și de peisajele atât de frumoase și originale, s-a manifestat semnificativ și în domeniul învățământului, unde, asemenea altor domenii, a existat o luptă permanentă pentru impunerea limbii române.

Totodată, pentru intensificarea mișcării de eliberare națională și, apoi, Unirea Bucovinei cu România - un rol deosebit de important l-a avut presa din țară și cea din această provincie. De la finele secolului al XIX-lea, mișcarea națională a românilor bucovineni s-a intensificat, sub conducerea unui grup de intelectuali - Ion Nestor,

Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, Eudoxiu Hurmuzachi, Aurel Onciu, Ilie Lazăr, Nicu Flondor, Derimedont Popovici, Gheorghe Sârbu, Radu Sbera, Vasile Marcu, Aurel Țurcanu, Octavian Gheorghian, Dionisie Bejan etc. La Cernăuți s-a format și a activat „**Societatea Românilor Bucoveneni**” și **Consiliul Național Român din Bucovina** în vederea luptei pentru unire, mobilizând și alți promotori. Spre exemplu, Sextil Pușcariu milita și în scris pentru unirea cu Țara, prin ziarul de propagandă „Glasul Bucovinei”.

Tocmai de aceea, este de subliniat eficacitatea propagandei unioniste a refugiaților ardeleni și a bucovinenilor, dar și a activității unor mari cărturari români care au dat un imbold și mai mare **luptei naționale din Bucovina**. Pe baza revigorării limbii, credinței și tradițiilor românești din Bucovina, s-a vorbit atunci cu nostalgie despre Patria-Mamă și despre frații români de pretutindeni.

Odată cu formarea guvernului rus al lui Kerenski (februarie 1917) și, apoi, după lovitura de stat bolșevică a lui V. I. Lenin și crearea URSS (25 oct.-7 nov. 1917), Bucovina avea să-și intensifice eforturile pentru obținerea autonomiei teritoriale și politice a ei și, mai apoi, a Unirii cu România, un rol important avându-l ostașii români din țară și nu numai.

După dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar în anul 1918, a apărut oportunitatea pentru popoarele fostului Imperiu de a-și hotărî singure destinul, iar pentru **Bucovina** acest eveniment istoric a reprezentat momentul crucial în accelerarea luptei pentru afirmarea identității naționale și pentru propria organizare, pe baza principiului autodeterminării. Astfel, după ce Bucovina suferise în anii războiului, s-au realizat mari prefaceri care au înlesnit realizarea desprinderii românilor din această provincie de ucraineni, ca pas decisiv în obținerea Unirii lor cu România, după ce își constituiseră o Adunare Constituantă.

Starea de anarhie militară produsă de retragerea soldaților ruși de pe frontul românesc a influențat decisiv

soarta Bucovinei, care devenise un teritoriu cu multe tulburări violente și acte de anarhie produse de bandele bolșevice. Societatea bucovineană a trebuit, astfel, să se transforme radical, *de jos în sus*, iar dezvoltarea sentimentului național românesc a dus la dominarea certă a vieții politice de către cei care doreau grabnic Unirea Bucovinei cu România. În acest context, **intervenția Armatei Române în Bucovina** (noiembrie 1918) a reprezentat o acțiune militară inițiată și derulată ca o necesitate strategică pentru asigurarea securității acestui teritoriu. Acțiunea s-a derulat în baza unei înțelegeri între aliații Antantei și a unor cereri de ajutor militar din partea Congresului românilor bucovineni. De aceea, e foarte important modul de înțelegere a contextului politic și strategic al intervenției Armatei Române în Bucovina. Era vorba atunci de o amenințare - din punctul de vedere al Antantei - legată de extinderea bolșevismului în sudul Ucrainei și în

Iancu Flondor

Bucovina, dar și de interesul Puterilor Centrale de a flexibiliza pe românii angajați în negocierile de pace de la București. Toate acestea au favorizat sprijinul ambelor grupări beligerante pentru intervenția militară română în Bucovina.

În atari condiții, la **28 noiembrie 1918** are loc ședința **Congresului Național Român din Bucovina**, în cadrul căreia s-a hotărât **Unirea Bucovinei cu România**. În fond, **Unirea Bucovinei cu Țara-Mamă** a constituit un proces istoric firesc care a acoperit o necesitate a bucovinenilor, pe baza unei realități obiective.

În concluzie, **Unirea Bucovinei cu România** reprezintă o dureroasă lecție de viață pe care istoria a dat-o poporului român, poate tocmai pentru ca noi să înțelegem clar faptul că istoria nu trebuie să mai fie lecția trăită, dar mereu neînvățată. Așadar, această invitație de a umbra în lada de zestre a memoriei neamului românesc ne determină să înțelegem că actul istoric al desăvârșirii statului național român trebuie să aibă din partea noastră dreptul la neuitare.

Glasul Bucovinei

Organ de propagandă pentru unirea politică a Românilor de pretutindeni

Apare zilnic. Director: **Sextil Pușcariu.**

<p style="margin: 0;">Abonamentul: Pe un an 60 Lei, pe 1/2 an 30 Lei, pe trei luni 15 Lei. Un număr costă 40 Bani.</p>	<p style="margin: 0;">Redacția și administrația: Cernăuți, Piața Unirii Nr. 7 (Palatul național). Se primesc numai articole scurte.</p>	<p style="margin: 0;">Anunțuri și reclamaș. Se calculează în milimetri; coloana în două, pe pag. a 4-a: un gir 30 b., de două ori 50 b., de trei ori 60 b. Pentru inserate în interiorul ziarului se vor taxa cu 50%.</p>
---	--	--

Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei.

Implinirea visului de aur.

După o lungă și dureroasă așteptare, Bucovina și-a recăpătat astăzi libertatea. Rupând lanțurile robiei austriace, ea prin votul de astăzi al congresului general s'a realipit la sinul patriei mame de unde fusese ruptă.

Visul nostru de aur s'a împlinit. Părinții noștri cari au murit de dorul acestui vis, de azi înainte vor găsi odihna cuvenită în pământul liber și desrobot.

O veche fărâdelege, săvârșită față de țară și de poporul ei băștinaș, s'a reparat și firul istoric ce fusese întrerupt cu silnicie înainte de un veac și jumătate, s'a reluat astăzi și se va putea continua în tihnă spre binele și propășirea tuturor.

Rituri de trecere

- urmare din numărul trecut -

Janeta IUGA

Bătrânii din Plaiul Cloșani își pregătesc chiar ei, încă din timpul vieții, hainele cu care urmează să fie înmormântați. În legătură cu acest ritual, Căpăstraru Mița din satul Nadvanov, comuna Isverna, mărturisește că după scaldarea mortului are loc pânzuirea: „După ce l-au scaldat, mortul este îmbrăcat și se pânzuiește, adică să pune geasupra lui o pânză gin cap până-n picioare. Pânza se numește procov și pe ea se coasă o cruce și să răsuțește o ață roșie și una neagră cu care să coasă niște ciucuri în formă de cruce.”⁸⁶ E important ca mortul să fie primenit deoarece sătenii cred că se începe o viață nouă.

Simion Florea Marian, în ceea ce privește îmbrăcarea mortului, aduce următoarea explicație: „[...] mortul, până ce ajunge la locul hotărât, trebuie să treacă mai întâi printr-un foc foarte mare și periculos [...]. Hainele ard, iar el rămâne neatins de para focului, iese de cealaltă parte de foc, unde șade Maica Domnului, care, văzându-l scăpat, îl cârmuiește mai departe.”⁸⁷ Există și alte semnificații ale îmbrăcării mortului. Una dintre acestea ne-o furnizează Ernest Bernea: „dacă moare cineva neîmbrăcat se căiesc, că zice că așa rămâne toată vremea pe lumea cealaltă. Când vede că omul moare toți tabără pe el să-l îmbrace să nu rămână gol pe aia lume și-apoi cum să se arate dezbrăcat în fața lui Dumnezeu.”⁸⁸ După ce îl îmbracă îi pune mâinile în cruce pe piept, dreapta pe stânga, ca atunci când se roagă, și-1 așază pe pat, care și el a fost pregătit cu lucruri noi, sau pe o masă în mijlocul camerei. Mortul este așezat cu capul la icoane și cu picioarele spre ușă, având semnificația că el va pleca din casă. Așezarea mortului cu picioarele spre ușă e întâlnită și la alte popoare, însă se crede a fi de origine romană. Aceștia după ce îmbrăcau trupul mortului, îl puneau într-o cămară deosebită a casei, numită *vestibulum*, unde îl așeza cu picioarele către ușă, însemnând că mortul e gata de plecare.

Fiind mortul îmbrăcat de înmormântare, i se ia măsura cu o ață de cânepă de către o femeie iertată. După acea lungime i se face sicriul, acordându-se o grijă deosebită ca nu cumva să fie mai lung decât mortul căci atunci se crede că dacă mortul s-ar îngropa cu acel sicriu, locul rămas gol ar umplut cu alte rude pe care le-ar chema după el. Măsura mortului are și ea valențe magice, de aceea ea se pune alături de mort în sicriu pentru ca nu cumva să o folosească careva în practica vrăjilor.

În cazul în care ochii celui mort nu sunt deja închiși, i se închid de către cineva și se leagă cu un batic pe sub gât ca să nu rămână cu gura deschisă. E mare necaz, când nu se găsește nimeni, care să închidă ochii celui ce moare; de aici derivă și cel mai mare blestem: „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ți închidă ochii!”. Această practică a închiderii ochilor e o datină veche, întâlnită și la romani. După aceasta, deschid ușa și ferestrele camerei în care a murit, ca să aibă pe unde ieși moartea cu

sufletul. În ceea ce privește pregătirea sicriului, se pun cu mortul în sicriu: bani, lumânare și obiecte la care a ținut mult în timpul vieții. Banul se pune în mâna dreaptă, ca să își plătească vămile⁸⁹:

„Uneori succesiunea vămilor este percepută ca o scară înaltă de nu i se vede vârful. Pe fiecare treaptă a ei sufletul este cercetat asupra unui gen de fapte pe care le-a săvârșit în timpul vieții. La fiecare treaptă el poate să se poticnească, deoarece i se dă <<după faptă și răsplată>>. [...] Alteori aceleași vămi sunt văzute ca o trecere <<peste punți, peste ape, peste înălțimi>> ca o serie de urcușuri și coborâșuri dificile și periculoase, deci ca o serie de obstacole ce trebuie depășite.”⁹⁰

Tot în sicriu se mai pun nouă pietricele ca să se pietrifice mortul, să nu se mai întoarcă din lumea „fără dor”. Și Tudor Pamfile menționează acest obicei al pietrificării: „[...] i se vâra pietricele, în ochi, în urechi, în nas, în gură, sub unghii ca să aibă ce roade și i se pune miei în poală ca să zăbovească mai multe zile până să-l mănânce [...]”⁹¹ Alții pun coajă de tei sau flori de tei, existând credința că aceasta îi va face moartea mai ușoară. Se pun și nouă feluri de muguri de pom ca să nu ia mortul roadele cu el.⁹²

În legătura cu obiectele puse în sicriu la moartea unui om, Emilia Martin notează „La germanii catolici din Peregul Mare, fiecare rudă a mortului a adus cu ea la priveghi o icoană de hârtie, care a fost pusă în sicriu cu mortul. Catolicii nu au obișnuit să pună în sicriu și alte obiecte funerare.”⁹³

Înmormântarea constituie „primul pas al agregării sufletului celui decedat în lumea strămoșilor. O serie de gesturi făcute acum, ce se alătură îngropării, așezării în groapă, sugerează plecarea definitivă.”⁹⁴ Groapa se sapă în dimineața înmormântării. Se crede că dacă se sapă mai devreme o să mai moară cineva. Înhumarea nu este bine să aibă loc în „zilele de sec”, însă mai ales luna. Înhumarea în această zi este cea mai de temut, deoarece se crede că o să moară oameni toată săptămâna: „[...] la începutul săptămânii orice acțiune are valoare de omen.”⁹⁵

De asemenea, groapa trebuie măsurată cu precizie, nu trebuie să fie mai mare decât sicriul, ca să nu rămână loc și pentru alte suflete. Cum s-a procedat și în cazul tronului, se ia măsura gropii cu o nua. Măsura trebuie apoi aruncată în groapă, căci se crede că poate distruge norocul casei. În legătură cu acest subiect, Nicolae Panea notează:

„Aceste instrumente au în comun o contextualizare funerară foarte puternică și devin operatori ai semantizării funerare a cotidianului. În acest sens, chiar dacă se folosesc instrumente domestice, precum metrul, acestea nu trebuie să atingă mortul sau coșciugul, drept pentru care se pune o bucată de lemn.”⁹⁶

IV.2.3.1. Despre drumul spre cimitir

Drumul spre cimitir trebuie să cuprindă acele locuri pe care defunctul le frecventa când era în viață. Pe acest drum familia defunctului recurge la o serie de ritualuri și practici magice care au rolul de a-l ajuta pe cel mort să se integreze cu bine în lumea „fără dor”. Însă ritualurile respective au în vedere și protejarea celor rămași în viață de formele nefaste sub care s-ar putea întoarce defunctul dacă ar fi nemulțumit de felul în care s-a îngrijit familia de petrecerea lui spre lumea „fără dor”. Spre exemplu, la fiecare răscruce de drumuri este oprit mortul, deoarece se crede că la răscruce de drumuri se află forțe malefice. Se aruncă cu bani la răscruce de drumuri, „[...] locuri unde în vechime se spune că se afla *neojmanteia* (intrări în lumea morților), unde se aflau hotarele triplei Hecate (în cer Selene, pe pământ Artemis, în infern Persefona) și cele ale lui Hermes, călăuzitorul sufletelor”⁹⁷.

De regulă, în drumul spre cimitir, au loc „hordinile” mortului, făcându-se trei opriri. Răscrucile de drumuri sunt văzute ca niște obstacole pentru sufletul defunctului în călătoria spre comunitatea strămoșilor. Despre „hordinile” mortului, G. Kligman notează:

„Pauzele survin în locuri specifice: pâraie sau izvoare, răscruce, praguri (de pildă la poarta curții sau la intrarea în cimitir). Locurile acestea au în comun, drept caracteristică, ambiguitatea; ele oscilează între două posibilități. Rugăciunile ajută mortul să se deplaseze în siguranță peste obstacole. Spațiile periculoase întâlnite de cortegiul în drumul spre cimitir ilustrează metonimic trecerea mortului din această lume în cea de dincolo”⁹⁸.

Pe drumul spre cimitir, în satul Cerna – Vârf se cântă *Pe un deal mare, pârlitu'*:

„Pe cel deal mare pârlitu'
Trece cerbu' mohorâtu'
Da-n corniță iel ce are?
Un legănel ge argintu'
Împodobit cu mătasă
- Da-n legănel cine șăge?
- Cutare șăge chicitu
Șî frumos împodobitu'
Cu podoabe ge mătasă
C-o plecat acu' ge-acasă”⁹⁹

Cortegiul funerar, alcătuit din toată suflarea satului, se realizează ca o reconfigurare socială.

Când se ajunge cu mortul la cimitir se cântă de trei ori următoarele versuri: „Deschide-te, raiule! Închide-te, iadule!” Despre aceste două versuri, cercetătorul Cornel Boteanu precizează că au „[...] valoarea unui descântec”¹⁰⁰.

Potrivit lui Nicolae Panea înhumarea „reprezintă apogeul iluziei comunicării cu lumea strămoșilor. Cum, practic, toată comunitatea participă la înhumare, aceasta devine automat pelerinaj, evidențiind simultan solidarizarea comunității celor vii și a celor morți.”¹⁰¹

După ce mortul a fost îngropat, au loc o serie de practici menite să asigure purificarea locuinței sau a gospodăriei în care a trăit cel care a trecut în Cealaltă lume. În legătură cu acest aspect, Nicolae Panea explică resortul credinței respective, dar și importanța gesturilor rituale performate cu ocazia Marii treceri, subliniind ideea că nerespectarea acestei suite de gesturi ritualice ar destabiliza ordinea socială:

„Frica este provocată de credința că această impuritate particulară poate provoca murdărirea, poluarea societății în ansamblu, că normele nu ar mai avea sens și că ritualul nu ar mai fi capabil să separe viața de moarte. Pe scurt, că societatea se poate îmbolnăvi / murdări. În astfel de cazuri, ritualul se transformă într-o dezordine controlată, tocmai pentru a impune ordinea/ sănătatea”¹⁰².

IV.2.3.2. Desfrățitul la mormânt

În Isverna întâlnim obiceiul desfrățirii la mormânt, pe care îl puteau explica ca fiind un rit de separare a defunctului de lumea „cu dor”. Acest rit este practicat dacă mortul are un frate în viață. În acest caz, fratele rămas în viață intră în groapa defunctului și o persoană de pe marginea gropii îi întinde bățul cu care a luat măsura pentru groapă. Fratele se prinde de acest băț și spune „De azi înainte tu să-mi fii frate!”. Acest ritual are loc deoarece în mentalul rural din aceste sate există teama că defunctul ar vrea să ia după el pe cineva drag.

În alte sate din Plaiul Cloșani (satul Bîrîiac) desfrățirea se face diferit: „[...] fratele, <<zilatic>> ori <<lunatic>>, desface de la picioarele celui mort sfoara cu care acestea fuseseră legate imediat după deces și se spune: <<- N- am desfăcut legătura de la picioarele tale, ci am desfăcut legătura dintre noi. Tu să fii cu cei morți, eu cu cei vii!>>”¹⁰³ Fratele desfrățit nu mănâncă nimic de la pomană.

După ce are loc desfrățitul, măsura este aruncată în mormânt, ca o separare definitivă de cel mort. Se aruncă pământ peste coșciug, iar bocitoarele interpretează: „Vântul mare-a aburat/ Grei nouri s-au ridicat./ Și nu-s nouri de ploaie/ Ci e țărăna ușoară/ Că de sapă e săpată, / De lopată aruncată./ Lucrați, lucrători, lucrați./ Casă să mi-i astrucați”¹⁰⁴.

„Se obișnuiește la noi să se cânte și țărăna, acolo, la groapă; și pământul, țărăna și pietricelele. Așa ca să se ușureze mortul, să se lase ușor pe corpul mortului. Așa se obișnuiește la noi”¹⁰⁵.

La groapă, cei care au însoțit defunctul încredințează trupul acestuia pământului, aruncând câte o mână de țărăna peste sicriu, moment în care zoritoarele cântă: „Pământe, pământe, / Tu să-i fii părinte / De-acu' înainte”. La groapă se mai cântă „ Țărăna, țărăna / Tu să îi fii mumă / Să te lași lină/ Ca firul de lână / Și voi pietricele/ Să-i fiți surorile / Să cădeți ușoare / Pe-ale lui oscioare.”

Aruncarea cu pământ pe sicriu, atunci când sicriul este lăsat în groapă și rostirea expresiei „să-i fie țărăna ușoară” simbolizează ruperea contactului cu moartea, separarea celor vii de defunct. Despre integrarea defunctului într-un spațiu nou, dar și despre opozițiile dintre cele două lumi, lumea „cu dor” și lumea „fără dor” ne vorbește G. Kligman:

„Lumea celor vii este asociată cu vitalitatea și productivitatea, ambele putând avea loc doar sub soare. Tot ce se află sub pământ este misterios, întunecat, precum noroiul și nămolul, care ascund orice vedenii. Acolo, în întunecimea pământului, este locul unde se află moartea. Asta nu are doar un timp al său, ci și un spațiu propriu, care este altfel decât spațiul din lumea morților. Cel din urmă este necunoscut celor vii. Viii însoțesc mortul doar până la intrarea în această lume necunoscută: ei depun corpul în pământ”¹⁰⁶.

Când groapa este umplută cu pământ până la jumătate, mortului i se pun crucea și steagul, la capătul mormântului, la apus. În acest moment se cântă „Ale suliiței”.

„Naltă sulicioară
Aplecați-vă vârvările,
Să mă iau cu mâinile.
Să mă sui în vârful tău,
Să mă uit în satul meu
Să văd pe ai mei de-acasă,
Când s-adună toți la masă.
Și să văd pe frații mei
Cu ce foc mă jelesc ei
Să văd surorile mele
Cu ce foc mă jelesc ele”.

În funcție de stâlpul pus la mormânt se putea cunoaște vârsta, sexul și statutul social al defunctului: „[...] unii aveau un orificiu prevăzut cu un cep și ceilalți un orificiu fără cep. Cei cu orificiu cu cep erau numiți stâlpi bărbătești și cei cu orificiu fără cep, stâlpi femeiești [...]”.¹⁰⁷

În Săliștea Isvernei, exista obiceiul, în trecut, ca în a treia zi după înmormântare să se arunce cu lături pe mormânt.¹⁰⁸

IV.2.4. Integrarea în noua stare

Moartea reprezintă o trecere, o călătorie către Cealaltă lume, o separare, dar nu definitivă de Lumea albă, o integrare în *Țara fără dor*, așa cum notează și Ingo Sperl: „Legătura cu morții este realizată în mod activ, locul viilor rămâne această viață, ei având aici chiar o îndatorire importantă de îndeplinit pentru morți, care nu poate fi preluată de nimeni”.¹⁰⁹

Agregarea la noua stare se realizează prin intermediul pomenilor. Etimologia cuvântului „pomana” a fost un subiect discutat de mai mulți cercetători din literatura de specialitate. Ovid Densușianu consideră că acest termen este de origine bulgărească¹¹⁰, iar alți cercetători susțin că este de origine slavă. Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române* pomana este un „praznic care se face după înmormântare sau după un parastas și la care de obicei se dăruiesc (săracilor) diverse obiecte (ale mortului); (concr.) ceea ce se dăruiește cu acest prilej Parastas – din sl. pomana”¹¹¹. Prin pomana, sufletul mortului este ajutat să se integreze în lumea „fără dor”, dar, în același timp, are loc o restabilizare a familiei îndoliate, cei prezenți la pomana ajutând pe cei rămași în viață să treacă peste această separare dureroasă.

Se fac pomeni la o zi, la trei zile, la nouă zile, la trei săptămâni, la șase săptămâni de la înmormântare. „Aceste pomeni, obligatorii, sunt secvențe ale ritualului, completând semantica acestuia, funcția lor fiind aceea de a asigura integrarea sufletului în lumea de dincolo.”¹¹² Aceste pomeni nu trebuie confundate cu cele calendaristice. Ele nu reprezintă doar un act de solidarizare a comunității, ci au în vedere noua schimbare de statut a celui decedat și anume statutul dalbului de pribeag în Cealaltă lume.

Pomana de la trei zile are loc în ziua înmormântării (anexele 29-30), potrivit religiei ortodoxe se face în cinstea Sfintei Treimi și a Învierii Mântuitorului în cea de-a treia zi: „S-a făcut pârgă sau începătură și arvună sau cheziște a

învierii celor adormiți”.¹¹³ În legătură cu cea de-a treia zi, Arhiepiscopul Ioan Maximovici scrie că sufletul:

„[...] trece printre legiuni de duhuri rele care îi stau în cale și îl învinuiesc de felurite păcate, cu care ei înșiși îl ispitiseră. Diferite descoperiri ne spun că sunt douăzeci de astfel de piedici, așa-numitele <<vămi>>; la fiecare dintre ele se cercetează un păcat anume; după ce trece de una, sufletul ajunge la următoarea, și numai după ce a trecut cu bine de toate, el poate să-și continue drumul [...]. Cu adevărat, grozavă este ziua a treia pentru sufletul celui adormit și de aceea atunci are deosebită trebuință de rugăciune”.¹¹⁴

După ce preotul face prohodul mortului, se pomenesc toți morții familiei, așa cum sunt trecuți în pomelnic. Apoi se cântă *Veșnica lor pomenire*, la care participă membrii familiei ce se află de față: „[...] toți pun mâna și ajută și ei, care nu pot ajunge pun măcar mâna unul pe altul, ca astfeli să aibă și ei parte din parastasul acela pe ceea lume. [...] Parastasul se rădică în sus ca să ușureze sufletul, să-l rădice la greu, din iad”.¹¹⁵

Pomenile de până la șase săptămâni au în vedere hrănirea mortului, dar și oferirea unei întregi recuzite simbolice care să-l ajute să facă față drumului către comunitatea strămoșilor.

„După trei zile, sufletul se duce și îmblă șesă săptămâni prin toate locurile, pe unde a îmblat cu omul; de aceea, zice că nu-i bine să îmble omul pe unde îmble și iar vine la casa lui, iar la șesă săptămâni, după ce i se face masa, se călătorește pe ceea lume”.¹¹⁶

Pomana de nouă zile are loc pentru ca sufletul mortului „[...] să fie vrednic de părtașia cu cele nouă cete îngerești, dar și în amintirea orei a noua, când Mântuitorul, fiind pe cruce, a făgăduit tâlharului raiul, rugându-L acum și noi pe Dumnezeu să-l învrednicească pe răposatul nostru să ajungă în rai”.¹¹⁷

Pomana de șase săptămâni este, de asemenea, foarte importantă pentru liniștea mortului, dar și a celor vii. Se crede că acum mortul s-a așezat în comunitatea morților și tocmai de aceea i se dau de pomana toate cele necesare, precum: îmbrăcăminte, mobilier, hrană, lumânări, astfel încât să nu ducă lipsă de nimic în lumea fără dor. Hainele ce au rămas de la defunct sunt dăruite unui bărbat sau unei femei (în funcție de sexul celui decedat). Se crede că cel trecut în Cealaltă lume va avea parte de ele.

Părvănescu Maria din Cerna – Vârf, Isverna, povestește cum în trecut se dădeau de pomana hainele afară, la loc curat, pe iarbă verde:

„Hainele se dădeau pe iarbă verde la un loc curat, iar cel care le primea trebuia să zică „bodaproste”. Atunci se lua de mărturie Soarele și ziceai:

- Soare, Soare, fii de mărturie, că dau haine lu' cutare să le poarte și pentru sufletu' lu' cutare să-i fie. Cel care se afla lângă mine trebuia să zică: - Sunt și eu de mărturie!”¹¹⁸

Se dau de pomana:

„[...] unul sau două rânduri de straie, cum știu ei că i-au plăcut aceluia mort în viață, și mai ales: cojoc, pieptar, suman, manta, ciubote, pălărie și multe altele, cu cari nu-l pot îmbrăca și pune în sicriu, în bună speranță că se va avea pe cealaltă lume, pentru că crede poporul că orișice

i se dă omului de pomană nu se pierde, ci le capătă și în cealaltă lume îndărat”.¹¹⁹

Pomana de șase săptămâni (la 40 de zile) se face, potrivit Bisericii ortodoxe, pentru ca sufletul defunctului să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Această pomenire amintește de Înălțarea Mântuitorului la Cer. Pomenile de la șase luni și de la un an se fac pentru cinstirea Sfintei Treimi:

„Săvârșind Liturghie în aceste zile, sufletul celui adormit primește mângâiere de la îngerul care l-a luat. În cele două zile (de după moarte) i se permite sufletului, însoțit de îngeri, să meargă unde dorește pe pământ. Sufletul iubitor de trup, se duce când la casa de la care s-a despărțit, când la mormânt unde a fost pus trupul, așa petrece el cele două zile, căutând precum pasărea, cuibul ei. Sufletul cel virtuos, însă, se duce la locurile unde avea obiceiul să săvârșească dreptatea. A treia zi, tot sufletul creștin se înalță la ceruri pentru a se închina Dumnezeului tuturor și pentru a imita Învierea din morți - cea de-a treia zi - a lui Hristos, Dumnezeul tuturor”.¹²⁰

După 40 de zile pomenile au loc la un interval mai mare de timp deoarece se consideră că pe măsură ce trece timpul funcția lor este îndeplinită. Acest aspect este explicat de G. Kligman astfel:

„Intensitatea activităților rituale esențiale se reduce pe măsură ce inimile <<arse>> ale celor vii sunt alintate, iar decedatul înaintează pe drumul său. Relația cognitivă dintre timp și spațiu facilitează această transformare paralelă. Trecerea distanței și a timpului contribuie la însănătoșirea, la <<normalizarea>> procesului. Absența devine treptat familiară, durerea se diminuează. În acest fel, procesul ritual definește durerea și, în același timp, dă un sens morții. El structurează imaginea mediată social a sinelui public. Ciclul practicilor legate de moarte certifică într-o formă culturală norme ale comportamentului social care asociază sinele societății”.¹²¹

Separarea definitivă a sufletului de trup are loc abia după șapte ani, când are loc o „a doua înmormântare”. La șapte ani se dezgroapă oasele, se spală cu vin, se pun într-un sac și apoi sunt îngropate din nou, ținându-se o slujbă religioasă la mormânt de către preot. Dacă la această dată trupul nu a putrezit, se crede în mentalul rural din satele Plaiului Cloșani că mortul s-a făcut strigoi. Dacă la deshumare omul era numai oase, însemna că și-a găsit identitatea în lumea „fără dor”, deci era un *dalb de pribeag*. Dacă se întâmplă reversul acestei situații, mortul iese din normalitatea înțeleasă de mentalul rural. „Dalbul de pribeag este deci imaginea unui mort normal, pe cale a fi integrat în locul ce i se cuvine. Strigoiul este negația care amenință ordinea celor două lumi și care trebuie eliminat cu orice preț”.¹²² În separarea sufletului de trup spre integrarea în tărâmul strămoșilor, mortul parcurge mai multe secvențe. În primele trei zile după moarte sufletul mortului rătăcește prin casa unde a trăit și stă în apropierea corpului. La patruzeci de zile corpul începe să putrezească, semn că sufletul se desparte de trup pentru a intra în noua stare de agregare, de integrare în lumea cealaltă. La un an după moarte, se crede în mentalitatea tradițională că sufletul omului a sfârșit călătoria și a ajuns în lumea strămoșilor. La șapte ani se face „a doua înmormântare”. Atunci se stabilește dacă cel mort e dalb de pribeag sau forma negativă a acestuia

(adică strigoi). „Așezarea mortului și împlânzirea morții conduc la defuneralizarea cotidianului: se renunță la doliu și doar pomenile de peste an resemantizează spațiul comunitar. Viața familiei poate intra în normal.”¹²³

Note:

86. Informator Mița Căpăstraru, 80 ani, sat Nadanova, comuna Isverna.
87. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români...*, p. 191.
88. Ernest Bernea, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de nord*, București, Ed. Cartea românească, 1998, p. 32.
89. „Numărul vâmlor – fixat la 20 – 21 în textele timpurii, ridicat la 24 în majoritatea credințelor populare – este supus fluctuațiilor, după cum reiese din răspunsurile la chestionarele lui N. Densușianu, editate de A. Fochi : 3, 5, 6, 7, 9, 12, 18, 20, 24 („23 de poduri și o punte, numită puntea raiului”), 29, 40, 44, 94”. Adrian Fochi, *Datinii și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsuri la chestionarele lui N. Densușianu*, București, Ed. Minerva, 1976, pp. 248-251.
90. Costion Nicolescu, *Sufletul între Rai și Iad. O viziune tradițională românească asupra judecării particulare*, București, Ed. Vreimea, 2003, p. 24.
91. Tudor Pamfile, *Mitologia română*, București, Editura Alfa, 1997, p. 126.
92. Informator Părvănescu Paraschiva, 77 ani, satul Cerna – Vârf.
93. Emilia Martin, *op.cit.*, p. 318.
94. Nicolae Panea, *op.cit.*, p. 63.
95. Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere...*, p. 107.
96. Nicoale Panea, *Gramatica funerarelui...*, p. 55.
97. Ion H. Ciubotaru, *op.cit.*, p. 106.
98. Gail Kligman, *Nunta mortului...*, p. 138.
99. Cornel Boteanu, *Cântecul Zorilor din Plaiul Cloșani – epos funerar mehedintean*, Craiova, Editura MJM, 2008, p. 118.
100. *Ibidem*, p. 119.
101. Nicolae Panea, *Gramatica funerarelui...*, p. 64.
102. *Ibidem*, p. 112.
103. Pavel Ciobanu, *Plaiul Cloșani...*, p. 73.
104. Informator Sevastița Cocoteanu, apud Pavel Ciobanu, *op.cit.*, p. 78.
105. Informator Ioana Simescu, comuna Balta.
106. Gail Kligman, *Nunta mortului...*, p. 118.
107. Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului*, București, Ed. Academiei R.S.R., 1972, p. 117.
108. Informator Sevastița Cocoteanu, apud Pavel Ciobanu, *op.cit.*, p. 79.
109. Ingo Sperl, *op.cit.*, p. 37.
110. Ovid Densușianu, *Istoria limbii române*, București, Ed. Științifică, 1961, p. 180.
111. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Ed. Academiei Române, 1975.
112. Nicolae Panea, *Gramatica funerarelui*, p. 65.
113. *Corinteni*, 1520.
114. Serafin Rose, *Sufletul după moarte. Experiențe contemporane „de după moarte” în lumina învățăturii ortodoxe*, traducere de Dana Cocageanu, București, Ed. Sophia, 2007, pp. 207-208.
115. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, Colecția Plural M, Iași, Ed. Polirom, 1998, p. 321.
116. *Ibidem*, p. 324.
117. Mircea Păcurariu, *Predici de la Duminică, la Praznicile împărătești și ale Maicii Domnului, la Sfinții mari și la Sfinții români; predici ocazionale și la înmormântări*, ediția a III-a, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 569.
118. Informator Maria Părvănescu, 78 ani, sat Cerna – Vârf, comuna Isverna.
119. Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români...*, p. 50.
120. Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri*, București, 1992, p. 69.
121. Gail Kligman, *Nunta mortului...*, p. 150.
122. Marianne Mesnil, *Etnologul între șarpe și balaur*, Marianne Mesnil și Assia Popova, *Eseuri de mitologie balcanică*, traducere în limba română de Ioana Bot și Ana Mihăilescu, București, Ed. Paideia, 1997, p. 129.
123. Nicolae Panea, *Gramatica funerarelui*, p. 65.

Diaspora românească; între comunitățile istorice și românii de pretutindeni

(în memoria tatălui meu, Lupu Vasile (1925-2017), care a cunoscut amărăciunea exilului, ospitalitatea comunităților istorice și binefacerile diasporei)

Valeriu LUPU

Partea a II-a

Comunitățile istorice din perspectivă românească

Din perspectiva viitorului, cred cu tărie că modul de abordare a comunităților istorice trebuie să fie total diferit față de diaspora, emigrație sau exil, iar dacă Ministerul Pentru Românii de Pretutindeni chiar dorește să facă ceva, trebuie să aibă în organigrama sa o structură distinctă care să aibă această preocupare, Pentru că este cu siguranță, cel mai autentic, segment de populație românească risipită în jurul nostru și care are cea mai mare nevoie de ajutorul statului român. Este în egală măsură moldoveanul dintre Prut și Nistru sau dincolo de Nistru, bucovineanul sau basarabeanul din nordul sau sudul Moldovei, maramureșanul sau timoceanul, aromânul din Grecia și Macedonia, vlahul din Voivodina sau sudul Dunării. Aici ajutorul trebuie să fie unul direct în susținerea materială, culturală și spirituală, prin implicarea în proiecte socio-economice, în promovarea educației în limba maternă, păstrării tradițiilor, obiceiurilor și spiritualității comunității, a cunoașterii originii și patriei de referință.

Din această perspectivă, acordarea drepturilor cetățenești românești, indiferent dacă au sau nu cetățenia română, doar pe baza unei declarații de apartenență etnică și nu de apartenență la "filonul lingvistic sau spațiul cultural" cum în mod ipocrit și interesat se face la ora actuală, trebuie să devină un deziderat. Mai mult, dreptul la cetățenie ar trebui să fie garantat prin lege pentru orice persoană care își afirmă și mai ales, își dovedește apartenența etnică. De altfel, constituția României răspunde acestor deziderate prin articolul 7 din legea fundamentală cu privire la românii din străintate printr-o exprimare prea generală și oarecum ambiguă când spune că, "statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara granițelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului respectiv". Aici sintagma "statul sprijină" trebuie completată cu "statul se implică", iar la sfârșitul aserțiunii precizarea "cu respectarea legislației statului respectiv" să fie înlocuită "cu respectarea legislației internaționale și directivelor europene în materie" Ce este de făcut atunci cu statele care nu recunosc minoritățile naționale și devin chiar irascibile atunci când se ridică această problemă, sau chiar reprimă unele solicitări legitime privind drepturile și libertățile lor fundamentale?

Pentru a caracteriza mai bine sentimentele autohtonilor din jurul României mi se par evocatoare cuvintele lui George Simion din Adevărul.ro cu ocazia comemorării victimelor masacrului de la Lunca din 1941

"Românii bucovineni și basarabeni din Moldova Istorică nu au nevoie de compasiunea noastră, ci de recunoașterea sacrificiilor pe care le fac pentru a continua să fie români, de sprijin instituțional din țară și de reintegrare în spațiul cultural român". În același cadru se înscrie și dorința bătrânei transnistrene de a reprimi cetățenia română ca ultimă dorință, pentru că ea vrea să moară româncă așa cum a fost întotdeauna.

Iată de ce inabilitatea unor echipe care vremelnice conduc țara, se repercutează grav asupra sentimentului național, conștiinței naționale și până la urmă a interesului național, întotdeauna subminat sau chiar trădat atunci când oportunitățile de ași ocroti coetnicii în raport cu statele riverane nu sunt fructificate. Pentru că fărăna lor de speranță istorică a fost trădată încă odată. Dezamăgirea nu este de loc mică din moment ce coetnicii noștri din Bulgaria, Macedonia, Serbia, Ungaria, Croația, Muntenegru, Transnistria nu au participat la Forumul Românilor de Pretutindeni recent încheiat la București (4-8 septembrie 2019), organizat de Ministerul Pentru Românii de Pretutindeni, iar 78 din cei 128 de participanți nu au semnat declarația finală. Oare de ce? Întrebare la care ar trebui găsit un răspuns.

Migrația românească și istoria ei

Migrația, ca fenomen social, se regăsește în întreaga istorie a omenirii. Marile migrații, încă de la începuturile umanității au avut o motivație economică, pentru că masele migrante erau în căutarea resurselor de hrană, climă și adăpost. De regulă marile migrații nu au avut loc fără conflict armat, valurile migratoare croindu-și drumul cu sabia, îndeosebi în antichitate și Evul Mediu timpuriu. A contribuit la amploarea acestui fenomen și preaplinul demografic care a determinat unele seminții să se prăvale către zonele unde își puteau găsi un spațiu de existență și sedentarizare.

Așa a fost marea migrație slavă de la est la vest, care avea să cuprindă aproape jumătate din Europa. Așa a fost invazia anglosaxonă de la nord la sud, apoi migrația iberică de la sud la nord, sau migrația germană, de la vest la est, care a continuat până în zilele noastre prin faimosul lor proiect "Drang nach Osten" început încă din Evul Mediu timpuriu.

Popoarele băștinașe; tracii, dacii, ilirii, geții, macedonenii, grecii, romanii, celtii și galii aveau să se grupeze în formațiuni statale a căror principală misiune era cea de apărare. Pentru strămoșii noștri, valurile migratoare care s-au succedat neîntrerupt de la retragerea aureliană (276 e.n.) până la invazia mongolă de la 1241, a însemnat o luptă continuă pentru supraviețuire și conservare prin retragerea în munți sau ascunzători improvizate.

Lupta pentru supraviețuire nu avea să se încheie aici. Ea va continua, pentru că ceea ce altădată însemnau popoare migratoare, prin sedentarizare devin vecini hrăpăreți, fie ei slavi (ruși poloni, bulgari, sârbi), huni sau ungrofinici (maghiarii de astăzi), tătari sau turci. Ba mai mult, teritoriile românești devin monedă de schimb în disputele marilor imperii cu care ne învecinam (Țarist, Habsburgic și Otoman).

Din fericire pentru autohtonii spațiului românesc, puțini dintre imiganții acelor timpuri s-au sedentarizat pe teritoriul nostru, iar cei care au făcut-o au fost asimilați. Cei care au dorit mai mult, au fost împinși și ținuți la marginile spațiului, pentru că între timp populația românească s-a organizat și ea în formațiuni statale, de la voevodate la principate, apoi regat și România Mare, iar interrelațiile și influențele economice și culturale au dus la ceea ce avem astăzi ca influență lingvistică, patrimonială și culturală. Aceste influențe aveau să aibă un impact mai mare sau mai mic pentru cultura noastră, în funcție de gradul de compatibilitate între băștinași și noii veniți.

Ceea ce istoric este dovedit, este faptul că până în secolul al XIX-lea emigrația din ținuturile românești era extrem de redusă, încât poate fi considerată ca și inexistentă. Acest aspect este valabil pentru mai toate zonele unde se găsesc oaze de românism, populația fiecărei zone găsindu-și propriile mijloace de apărare și supraviețuire în relația cu majoritatea din zona respectivă sau cu vecinii.

Istoria emigrației românești va începe la sfârșitul secolului al XIX-lea cu emigrația românilor bucovineni, maramureșeni și transilvăneni către țările de emigrație ale vremii; SUA și Canada și se înscrie într-un cadru mai larg, al emigrației europene a cărei dimensiune avea să crească de la an la an. Va deveni mai consistentă odată cu Revoluția Franceză și Declarația Universală a Drepturilor Omului, care stipulează dreptul fiecărui cetățean de a emigra și a se stabili în orice țară și asociat acestuia, dreptul de a se întoarce oricând dorește.

În fapt, marile migrații ale lumii moderne încep cu prima jumătate al secolului al XIX-lea și se desfășoară în cinci mari etape orientate cu preponderență către cele două Americi, Australia și Noua Zeelandă, cu intensitate crescândă de la etapă la etapă, până după cel de al doilea război mondial. Prima etapă (1835-1846), cu destinația America de Nord (SUA și Canada) cu un exod de populație de aproximativ 100.000/an, apoi etapa a II-a (1846-1880) în care exodul atinge un flux de 300.000-500.000 persoane/an, principalele state de emigrație fiind Anglia, Scoția, statele scandinave și Franța, adăugându-se ca destinație cele două Americi, Australia și Noua Zeelandă.

În etapa a III-a (1880-1914), deci până în preajma Primului Război Mondial, fluxul emigrărilor va atinge cifra de 800.000/an, ca apoi în etapa a IV-a (1914-1940) exodul să se reducă cu un sfert (600.000/an) cu orientare îndeosebi spre America de Sud, fluxului adăugându-se într-un procent semnificativ cehii, polonezii, românii, ungurii și italienii. Se adaugă la această etapă și emigrația forțată generată de relocările de populație pricinuită de război și de noua structură geopolitică a Europei.

Ultima etapă (a V-a), sensibil diminuată în comparație cu celelalte etape, cuprinde perioada celui de al doilea

război mondial și perioada postbelică. Este dominată de emigrația forțată prin refugiu, deportări în masă, lagăre de concentrare și ghetouri (mai ales în timpul războiului), dar și după război. Fenomenul va continua îndeosebi în estul comunist al Europei ocupat de Uniunea Sovietică, generat de politica sa de deznaționalizare și transnaționalizare în interiorul lagărului comunist.

Comunitățile istorice românești vor cunoaște adevărate drame, indiferent unde se aflau; în Balcani din partea comitagiilor bulgari și antaților greci; în vest, nord și est din partea ungarilor, ucrainenilor și rușilor, organizați în structuri naționalist extremiste asemănătoare. Pentru sovietici deportările și relocările vor redeveni apoi o politică de stat, ca o moștenire a regimului țarist. România comunistă va cunoaște și ea deportările în Bărăgan și emigrația evreilor către Palestina și etnicilor germani către Germania Federală.

Cauza principală a emigrației din toate timpurile și în toate locurile a fost cea economică. În antichitate și evul mediu, debușeele demografice împingeau neamuri și seminții peste baștina lor pentru oportunități de hrană și de mediu, iar în epoca modernă lipsa locurilor de muncă, proasta salarizare și lipsa oportunităților de dezvoltare și emancipare individuală sau colectivă. Se adaugă acesteia și alte cauze cunoscute în istorie, precum războaiele și conflictele armate în general, sărăcia, foametea și seceta, dezastrele naturale și epidemiile, fundamentalismul religios, dizidența politică și corupția administrativă.

Toate acestea aveau să mobilizeze mase întregi de populație atingând cifre impresionante, ca de exemplu; emigrația britanică numără 21 milioane de oameni în perioada 1825-1940; emigrația italiană cu 18 milioane în perioada 1880-1925; emigrația germană cu 6,5 milioane în perioada 1820-1930, emigrația iberică cu 2 milioane spanioli și 400.000 portughezi, emigrația austroungară cu 4,3 milioane în perioada 1875-1914, emigrația poloneză cu un milion de oameni în perioada 1919-1932 etc. Fenomenul capătă dimensiuni globale dacă adăugăm emigrația indochino-japoneză cu 2,5 milioane de suflete, sau sclavia practică de toate statele imperiale și care a numărat peste 20 de milioane de oameni, cu destinația principală cele două Americi.

Dimensiunea emigrației românești la începuturile ei nu este cunoscută pentru că în principal aparținea spațiului românesc încorporat Imperiului Habsburgic. Provine mai ales din Bucovina de Nord și Transilvania și este încorporată cifrei de mai sus. A fost destul de importantă din moment ce denumirea unei provincii canadiene (Boian Alberta) își are sorgintea în denumirea ținutului Boiam din Bucovina. Emigrația se va reduce semnificativ după Primul Război Mondial odată cu formarea României Mari, care părea în măsură să ofere șanse economice sporite și oportunități de dezvoltare, personală și colectivă, mai mari.

Trebuie făcută precizarea aici că vechii emigranți și urmașii lor, indiferent de motivele care au stat la baza hotărârii lor de a emigra, odată ajunși pe noile tărâmurii s-au constituit în comunități etnice, mai mari sau mai mici, în care și-au conservat limba, credința, tradiția, obiceiurile, cultura, într-un cuvânt identitatea etnică, formând astfel nuclee ale diasporei române.

Cele mai puternice comunități aveau să se formeze în jurul bisericilor, indiferent de confesiune, subliniind prin aceasta, sau mai ales prin aceasta, cât de importantă este spiritualitatea în viața unei comunități.

Aceste comunități formate pe teritoriul altui stat, au devenit centre de atracție pentru doritorii de ași împlini destinul în altă parte decât în țara lor, în plus de multe ori au dovedit că pot contribui la progresul țării de origine prin experiența și relațiile lor cu autoritățile statului în care trăiesc și desigur prin statutul pe care îl au în statul de adopție. Până la urmă emigrația, oricare ar fi motivația ei, poate alimenta diaspora, sporind-o, fără a se putea substitui diasporei așa cum s-ar dori la nivel oficial pentru a amesteca lucrurile cu scopul evident de a le face mai confuze, pentru că emigrația, deși rămâne un fenomen al timpurilor noastre, ea răspunde altor criterii de definire și reprezentare.

În România emigrația va fi reluată masiv după revoluția din 1989. Deschiderea granițelor, lichidarea industriei cu reducerea drastică a locurilor de muncă, pătrunderea companiilor multinaționale, creșterea șomajului, au condus la un adevărat exod de populație activă pe piața europeană a muncii, atingând cifre impresionante, de ordinul a 3-4 milioane de oameni plecați în străinătate efectiv din motive economice. Evident că în plan familial, social și național emigrația, chiar dacă poate fi o soluție materială individuală, este cel mai dăunător lucru pentru țară, pentru că afectează dramatic perspectiva națională.

În general, pentru țările de emigrație efectele sunt în primul rând de ordin economic, prin reducerea resursei umane și a forței de muncă. În al doilea rând, și nu mai puțin important, sunt efectele de ordin demografic, prin reducerea populației fertile și amânarea apariției copiilor cu consecința imediată reducerea natalității și a sporului natural care, an de an, rămâne negativ la cifre îngrijorătoare. Al treilea efect major este dezmembrarea familiei care își pierde unitatea ei tradițională și rolul ei social.

Cei mai afectați vor fi copiii, care vor simți frustrarea și neîmplinirea datorită absenței unuia sau a ambilor părinți, cu repercursiuni psihoafective ușor de anticipat ca amploare, dar greu de estimat sub aspectul consecințelor. De regulă se traduc prin depresie și inadaptare care conduc spre drame familiare și infracționalitate. Cei care reușesc să-și întregască familiile prin strămutarea lor în străinătate, vor îngroșa rândurile diasporei. Oricum, un lucru este sigur, că cei aproximativ patru milioane de români care lucrează în străinătate nu formează diaspora decât în măsura în care devin cetățeni ai statului respectiv, au un statut social în țara de adopție și aparțin unei comunități românești. Cei care sunt în această situație nu reprezintă mai mult de 20-30% din emigranții economici, cei mai mulți fiind temporari sau sezonieri și păstrează legăturile cu familia și țara. Este exact diferența între cei 5,7 milioane de români care în opinia ministrului Natalia Elena Intotero formează diaspora și cei 3,6 milioane despre care vorbește raportul OCDE după o evaluare profesionistă în domeniu.

Este greu de spus dacă aportul financiar al emigranților economici, compensează diminuarea forței noastre vitale ca națiune, compensează efectele asupra familiei sau frustrarea pe care o simt

copiii, tradusă mai târziu prin tulburări psihoafective și psihocomportamentale. Depopularea unor zone are impact negativ asupra potențialului economic al țării, iar repopularea prin imigrație, propusă și impusă de Uniunea Europeană, este cea mai nepotrivită și de nedorit soluție, din cauza numeroaselor incompatibilități spirituale, culturale și chiar biologice, pentru că deja avem în țară o populație care face legea în numeroase orașe ale țării, iar această experiență este suficient de evocatoare încât să riscăm repetarea ei. Fluxul de resurse financiare asigurat de această emigrație sezonieră, de care se face atâta caz astăzi, nu compensează nici pe departe inconveniente menționate mai sus. În definitiv, sumele trimise sunt direcționate punctual, către propria familie, statului revenindu-i doar beneficiile indirecte.

Partea neplăcută a fenomenului migrației sezoniere, dincolo de impactul economic, raționamentul demografic, stabilitatea familiei și efectul asupra copiilor, este atitudinea resentimentară a acestora față de țară, dezavuând și contestând tot, de la administrație și regim politic la realități economice și financiare, de la patrie și națiune, la stat, cultură și istorie, îndemnând la anarhie prin gesturi și manifestări care nu și le-ar permite în țările unde lucrează. Până la un punct este de înțeles că furia cu care se manifestă este generată de frustrările acumulate din propria lor incapacitate de ași face un rost acasă, de faptul că au trebuit să-și lase familiile și copiii acasă, dar dincolo de asta este țara ta este patria strămoșilor tăi, este până la urmă reperul existenței tale ca om și parte a unei comunități etnice.

Ceea ce este și mai neplăcut, este faptul că vin cu pretenții absurde, dar fără o idee clară a ceea ce vor, cerând schimbări pe care cei rămași acasă să le facă, ba mai mult, să li se asigure facilitățile necesare exercitării unor drepturi (ca de exemplu dreptul la vot, ca și cum dreptul înseamnă și obligație) devenind astfel masă de manevră politicianistă. Aceste manifestări "spontane", aparent constituite adhoc (puternic mobilizată on-line de o anumită opoziție căreia atitudinea nu-i face cinste), deopotrivă cu cei care îi încurajează, ar trebui să aibă în vedere câteva lucruri elementare;

1. Că țara merge înainte cu cei care înțeleg să-și muncească ogrorul, să-și crească copiii și să contribuie la emanciparea ei prin muncă și dragoste de țară.

2. Climatul în care vor să trăiască cei de acasă este apanajul lor și nu a celor care hălăduiesc prin lume pentru o bucată de pâine dezavuându-și țara și neamul.

3. Dacă le pasă de țara lor și viitorul ei, să pună o cărămidă la temelie ei, să participe la viața politică, să-și exprime drepturile cetățenești acasă și nu aiurea în lume, protestând în fața ambasadelor care află cu această ocazie cam câți români sunt în țara în care ei reprezintă România. Până una alta, emigranții economici au o fluctuație sezonieră, temporară, de necesitate și limitată în timp, fără nici o legătură cu diaspora pe care astfel o compromit. Ei pot deveni membri ai diasporei atunci când devin cetățeni ai statului respectiv cu păstrarea sau nu a cetățeniei române, cu asocierea sau nu la societăți sau asociații diasporice, pentru că oricum rămân români.

Diaspora românească, astăzi

Termen generic, utilizat de oficialități și massmedia pentru toți românii aflați înafara granițelor țării, fără alte criterii, ceea ce creează confuzii în aprecierile statistice și abordările practice. Pentru a ocoli termenul de diaspora, care are totuși conotații istorice și sociopolitice, inteligența politică românească a reușit performanța realizării unui ghiveci sub sintagma "Românii de Pretutindeni" care are astăzi și o structură birocratică într-un minister intitulat Ministerul Pentru Românii de Pretutindeni (MPRP - înființat în ianuarie 2017) cu un aparat birocratic corespunzător, cu un buget corespunzător și cu un program atât de generos în obiective, premise și viziuni, încât cine are răbdarea să-l parcurgă va avea senzația că este în fața unui plan M.T.O. (măsuri tehnico-organizatorice) ai anilor 80 ai secolului trecut, într-un cuvânt extrem de generos în angajamente și extrem de modest în realizări.

Dacă adăugăm structura din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și consilierul prezidențial pe aceeași problemă, am putea avea impresia că preocuparea României pentru cetățenii săi risipiți pe mapamond este un obiectiv major al politicii sale. Numai că, în locul acestei aparente priorități, află că acest minister nu știe nici câți români gestionează, cifrele variind între 4 și 12 milioane, că structurile de resort din Ministerul Afacerilor Externe și președinție împreună au reușit performanța ratării unui Congres al Românilor de Pretutindeni (24-26 iunie 2016, a cărui gestație a durat nu mai puțin de șapte ani) prin niște condiții absurde impuse participanților, ca și bagatelizării activității Consiliului Românilor de Pretutindeni ales cu această ocazie, ai căror membri au demisionat pe rând nemulțumiți de imixtiunile în activitatea lor, ca să nu mai vorbim de participarea la Congres care a fost total ne semnificativă (49 de delegați din 13 țări).

În cele din urmă, înafara imaginii, angajamentelor și câtorva acțiuni punctuale această structură greoaie, având la bază o ideologie impregnată de globalizare și multiculturalism se dovedește total ineficientă. Era evident că diaspora (cu definiția ei intenționat ambiguă) devenise o țintă politică care se pare că a și jucat un rol decisiv în politica dâmbovițeană în ultimele campanii electorale, pentru că voturile lor aveau să schimbe rezultatul alegerilor a căror beneficiari presa timpului i-a prezentat pe larg.

Numai că diaspora, în accepțiunea istorică a termenului, este departe de a fi ceea ce în mod intenționat definesc oficialitățile noastre, incluzând (ca și românii de pretutindeni) toată suflarea românească aflată în afara granițelor țării. Dacă însă limităm diaspora la definiția ei clasică, vom vedea că numărul românilor incluși în această categorie este mult mai mic și nu are nimic de a face cu emigrația economică, decât în măsura în care aceștia din urmă hotărâsc să devină rezidenți permanenți, afiliindu-se grupurilor etnice românești existente în zona respectivă.

Pentru că însăși definirea termenului de Diaspora include termenul de etnicitate ca fiind definitoriu. Așa încât definiția clasică a diasporei este și trebuie să rămână ca fiind "comunități sau grupuri etnice aflate pe teritoriul altor țări decât țara de origine și care se constituie

pentru ași conserva specificul național; limba, credința, tradiția, obiceiurile". În linii mari această definiție urmează prin extensie modelul clasic al diasporei evreiești, când aceasta a fost alungată de pe teritoriul ei de baștină, Palestina.

Acest model se va regăsi în istorie cu aceeași conotație în diaspora armeană, diaspora grecească și diaspora chineză, devenind astfel modelele clasice ale diasporei. De proveniență greacă și pătruns în limbajul nostru prin limba franceză, cuvântul diasporă cuprinde două părți; *día* care înseamnă împrăștiere și *spora* – împrejur. Aria de cuprindere a noțiunii se va lărgi în timpurile moderne, mai ales în secolul al XX-lea, când alungării efective prin forță și distrugere a unor comunități din baștina lor, se adaugă printre cauzele ei și migrația economică, translocările de populație în procesele de deznaționalizare și asimilare, exilul și autoexilul.

Recunoscute, în virtutea legilor internaționale ca minorități naționale, grupurile sau comunitățile etnice ale diasporei beneficiază de o serie de drepturi care exced drepturilor cetățenești și care în unele țări nu sunt respectate. Ele sunt legate de asocierea în structuri reprezentative pentru relația cu majoritatea din țara respectivă, dar mai ales pentru conservarea specificului național, pentru ași practica credința strămoșească și construi biserici, pentru a beneficia de educație în limba maternă, de a avea propria massmedia audiovizuală și scrisă, de ași practica portul și tradițiile neamului.

De regulă, diaspora păstrează legăturile cu țara de origine; neoficial prin familie și prieteni, iar oficial prin recunoașterea statutului de diasporă românească în cadrul căreia poate beneficia de sprijin material și logistic din partea statului de origine atunci când regimul politic o permite. Spun asta pentru că nu a trecut mult timp de când oficiile consulare și ambasadele României erau ocolite cu grijă de cei care luau calea exilului (și nu numai) pentru că acolo se găsea mâna lungă a securității statului care nu se sfia să culeagă transfugii, apatrizii (cetățenia se ridică imediat), vocalii din diaspora vremii și să infiltreze comunitățile cu informatori sau persoane de sprijin.

Din nefericire și astăzi, în vâltoarea dementă a postmodernismului și transmodernismului, dar mai ales a "political correctness", care încearcă reformulări și redefiniri în toate domeniile, definirea termenului de diasporă va aluneca treptat spre o zonă care va relativiza criteriile sale de bază, îndeosebi criteriul etnic, pe care, nu îl vom mai regăsi în ultimele încercări de definire, Astfel diaspora ar apărea ca un fel de solidaritate culturală generată de o anumită similitudine în stilul de viață prin raportarea în timp a relațiilor cu țara de origine (Eleni Sideri, Bordes Benayoun) sau chiar "un surogat al teritorialității pierdute" (Trandafiroiu).

Vulgarizarea termenului devine și mai evidentă atunci când diaspora este definită ca "un concept cultural multidimensional cu granițe imprecise în seria comunităților transnaționale". Prin urmare "diasporele sunt comunități culturale care își afirmă identitar și practic apartenența la un spațiu cultural considerat a fi de origine comună, înafara căruia trăiesc" sau altfel spus, orice comunitate transnațională se poate declara ca origine oricărui spațiu cultural, doar pe argumente culturale asumate voluntar,

Așa încât, de la o delimitare precisă care însemna identitate etnică, cu filiație ereditară, ajungem la comunități culturale transnaționale fără specificitate națională. De la identitate lingvistică și spirituală, care poartă amprenta etnicității, la afirmare identitară și practică (?). Astfel, de la localizare geografică precisă, demonstrată istoric, ajungem la spațiu de origine comună care și-l poate disputa oricine, ca apoi, de ce nu, să-l și revendice ca fiind un drept istoric, atestat cultural.

Și ca și cum nu ar fi suficientă confuzia creată în abordarea diasporei, Ministerul Pentru Românii de Pretutindeni introduce în programele sale de asistență și cetățeni români sau originari din România precum și urmașii lor fără să aibă în vedere criteriul etnic. Drept urmare ambasada României din statul Israel, de exemplu, înregistrează un număr de 42 de organizații care alcătuiesc comunitatea originarilor din România sub diverse denumiri, având criterii locul nașterii (Bârlad, Tecuci, Vatra Dornei, Siret, Storojoneț, Dorohoi și împrejurimi), structurate în asociații, organizații, ligi, forumuri, fundații și societăți care se consideră ca făcând parte din diaspora românească pentru că s-au născut aici, când ei de fapt se întorc în țara de origine încheindu-și astfel periplusul istoric și statutul diasporic.

Nu mai lipsește decât ca și minoritatea germană repatriată să se organizeze în același mod, pentru că oricum ea are aproape 800 de ani vechime pe meleagurile românești în timp ce minoritatea evreiască de abia numără 200 de ani și exemplele pot continua. Iată unde poate duce o răstămăcire a unor termeni consacrați istoric.

Ca ridicolul să fie și mai complet, însăși calitatea de român se obține printr-o declarație pe proprie răspundere, că apartin filonului lingvistic și spațiului cultural românesc și nu prin specificul etnic pe care îl porți în sânge, puternic susținut de specificul național, limbă, credință, tradiție, istorie și obiceiuri. Nu este suficient să vorbești limba germană, de pildă și să adopți unele obiceiuri nemțești ca să fii german. La noi se pare că este posibil, ba mai mult, să fii român devine un privilegiu și nu o realitate etnică sau biologică.

Din fericire, în ciuda acestor elucubrații intelectualiste, în stil globalist și antinațional (din păcate cu corespondent în practică), diaspora românească s-a organizat și se organizează după criterii precise, având la bază feelingul etnic care transcede rațiunii umane atât de versatilă și ipocrită, feeling puternic susținut de limbă, credință și tradiție, în jurul cărora se constituie societățile diasporice. Indiferent de situația lor materială aceste comunități caută acea comuniune etnică, lingvistică, spirituală și culturală în care să se regăsească identitar și să se exprime socio-cultural.

O notă aparte în aceste căutări o reprezintă spiritualitatea creștină, pe care membrii diasporei o găsesc în biserica creștină indiferent de confesiune, în jurul căreia cei din afara granițelor se adună pentru a se regăsi în comuniune, nu numai cu Iisus Hristos, dar și cu ei înșiși. Exemplul diasporei românești din Spania este cel mai evocator. Dincolo de faptul că este a doua țară țintă pentru emigrația românească postdecembristă, diaspora de aici se grupează în 121 parohii ortodoxe, 105 biserici penticostale, 24 adventiste, 9 baptiste, 8 greco-catolice

și 2 evanghelice, deci 269 de așezăminte creștine, deși în plan social au un număr de 100 de asociații cu statut juridic.

De altfel criteriul spiritual, alături de cel etnic, a prevalat în procesul alcătuirii oricărei societăți diasporice. În jurul bisericii s-au adunat cei care ajunși din diverse motive pe meleaguri străine, pentru că aici găseau sprijinul moral, spiritual și chiar material. Aici găsesc cel mai autentic spirit de apartenență și comuniune, pentru că biserica a slujit întotdeauna neamul în spiritul comuniunii. În sfârșit, aici se regăsesc pe ei înșiși, și pot reconstitui și trăi nostalgia locurilor de acasă prin practicarea obiceiurilor și tradiției *"bisericele românești sunt creuzetul comunităților, acolo învață copiii în școlile de duminică limba română și ajută pe cei în nevoie. Are un rol sacru, social și de menținere a identității"* spunea cu îndreptățire Marius Bostan în reportajul său despre diaspora românească din SUA.

Diaspora românească își începe istoria sa la sfârșitul secolului al XIX-lea, odată cu emigrările masive a populației bucovinene, în special din Boian (Transcarpatia) și Transilvania și se va prelungi până în perioada interbelică, realizând comunități puternice în SUA și mai ales în Canada. Una din cele 10 provincii canadiene chiar poartă numele de Boian-Alberta. Motivațiilor economice în cazul lor, li s-au adăugat și cele politice generate de discriminare, deznaționalizare, asimilare și încălcarea drepturilor omului de către ocupantul austro-ungar. Nu același lucru se va întâmpla în Basarabia, unde comunități întregi au fost translocate în diverse republici sovietice și înlocuite cu populații aduse din alte zone, autoritățile sovietice urmând cu fidelitate tradiția țaristă. Incomparabil mai mici față de cele occidentale, dar ascunzând în spatele lor tragedii umane greu de descris, pentru că translocarea era făcută în Asia Sovietică, în zone aride cu scopul vădit de exterminare.

Emigrația românească, la începuturile ei urma trendul timpului, îndreptându-se cu predilecție către America de Nord (SUA și Canada), Australia și Noua Zeelandă și în cele din urmă în America de Sud, cu predilecție pentru Brazilia și Argentina. După statisticile oficiale diaspora română din SUA este reprezentată de 476.307 persoane care își declară apartenența etnică, deși neoficial se consideră a fi în jur de un milion.

Este foarte bine organizată, cuprinsă în 56 de asociații și societăți, aproape fără excepție grupate în jurul bisericilor. Orașele cel mai populate cu români sunt; New-York, Los Angeles, Detroit și Chicago, răspândirea fiind de fapt pe tot teritoriul american. Diaspora română din Canada numără între 250.000 și 400.000 de membri, grupați în comunități în 8 din cele 10 provincii ale Canadei; Toronto, Montreal, Vancouver, Calgary, Edmonton, Hamilton, Ottawa și Manitoba. O parte a diasporei canadiene și americane a fost formată din exilul românesc, care se rezumă în principal la epoca comunistă, formată îndeosebi din oameni de litere, politicieni, ziariști și specialiști în diverse domenii.

Din țările sudamericane Brazilia contabilizează aproximativ 200.000 de români, majoritatea ajunși aici în perioada interbelică și în timpul celui de al II-lea Război Mondial.

Pe cărările timpului. O radiografie fotografică a satului vasluian/

On the Paths of Time. A photographic radiography of Vaslui's villages, Coordonator și coautor/

Coordinator and co-author Lucian-Valeriu Lefter, Muzeului Brăilei „Carol I”, Editura Istros, Brăila, 2018, 200 pag.

Dan RAVARU

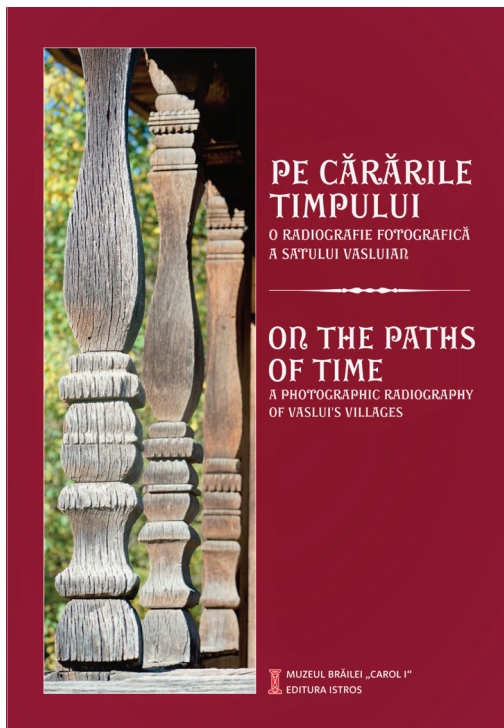
Colegul Lucian-Valeriu Lefter realizează un remarcabil act de cultură în lansarea simultană a mai multor lucrări dedicate satului românesc în general și celui vasluian în special. Acum, avem în vedere albumul fotografic „Pe cărările timpului”, o lucrare în care imaginea și ideile se armonizează perfect, impresionează de la bun început realizarea grafică și acuratețea tehnicii fotografice, care se datorează unui mare număr de colaboratori, coordonați de domnul Sorin Onișor. Considerat o radiografie a satului vasluian, albumul caută să surprindă în timp transformările, dar în același timp și păstrarea tradițiilor în satele noastre, acolo unde, după cum spunea Lucian Blaga, s-a născut veșnicia. Satele au cunoscut și ele transformări, dar rămân punctul de referință vital pentru noi, românii. Albumul apare în perioada în care românii au sărbătorit cu mai mult sau mai puțin entuziasm, cu mai multă sau mai puțină participare sufletească, Centenarul Marii Uniri, de aceea, în mod firesc, albumul are în vedere aspectele materiale ale amintirii Primului Război Mondial, în primul rând monumetele care populează satele noastre. Au rămas destul de multe monumente, deși în perioada 1950-1965 au fost neglijate, iar ansamblurile monumentale din perioada interbelică au fost înlocuite prin mici obeliscuri pe care erau înscrise numai numele celor care luptaseră pe frontul de vest în perioada 1944-1945. Spiritul artistic al românilor a rămas înscris în lucrări remarcabile cu valoare generală în timp, un exemplu deosebit fiind o lucrare în piatră de la Uncești (pag. 21), în care sunt evocate elemente fundamentale ale mitologiei noastre, respectiv personificarea lunii și soarelui și existența ochiului lui Dumnezeu în litera delta. Un spațiu apreciabil este dedicat lui Constantin Prezan, unul dintre cei trei mareșali ai României, stabilit la Schinetea-Dumesti, unde își doarme și somnul de veci. Sunt prezentate în mare contribuțiile sale din Primul Război Mondial, meritele pentru realizarea Marii Uniri din 1918.

Trebuie amintit însă și faptul că în 1918, aducând la Iași, pe neașteptate, două regimente de vânători, a salvat conducerea României de la atacul pe care îl organizau la Socola mai mulți șefi bolșevici, conduși de celebrul agent

cominternist Roșal. De asemenea, Prezan a dezarmat trupele rusești bolșevizate, care păraseau frontul. Din aceste cauze, deși el nu a făcut politică, a fost ignorat, eliminat din manualele de istorie în guvernul comunist.

Deși, după 1965, se începuse punerea în valoare a mai multor personalități, Prezan a fost lăsat deoparte în continuare. În 1987 au intervenit veteranii de război și Vasluiului i s-a cerut să facă ceva în amintirea mareșalului. Toți au dat din colț în colț, până la urmă am fost delegat eu la Schinetea, unde în conacul său era o secție de spital de psihiatrie, iar mormântul său și cel al soției Olga aveau crucile sparte și se găseau într-o mizerie de nedescris. Nu am putut face mare lucru atunci, abia după 1990 s-a ajuns la reabilitarea mareșalului, iar conacul său arată așa cum îl vedem în albumul fotografic. Este una dintre cele mai frumoase imagini, la care ar trebui să se adauge și cea a altui erou vasluian - Gheorghe Naumescu. Menționez că, pe lângă mareșalul Prezan, județul Vaslui a dat 15 generali în Primul

Război Mondial. Trebuie să mai amintim că în perioada anilor 1950, în istoria scrisă de Roller, România a fost considerată un stat agresor, care a cotopt Basarabia și Transilvania. Actualmente, nu mai poate fi vorba despre o altă interpretare, dar se găsesc istorici de tipul lui Lucian Boia, care minimalizează efortul românesc pentru a realiza unitatea națională. Atacurile sunt directe

Petru Huhurez, Zăpodeni

sau indirecte, prin exagerarea unor deficiențe din timpul războiului. Oricum, mai mulți conducători militari sau de stat au afirmat că soldatul român a fost cel mai bun din lume, deși a fost prost înarmat, prost aprovizionat, prost instruit.

În cinstea acestui soldat s-au ridicat, de fapt, zeci și sute de monumente. Între cele din județul Vaslui, atât cât a permis spațiul tipografic, putem avea în vedere mai ales pe cele mai frumoase sau pline de semnificații, cum ar fi troița de la Epurenii (Duda) sau monumentul de la Trohan. Și-au făcut loc în album și peisaje excepționale, sau arbori seculari, cum ar fi cel de la Rafaila, arbori înconjurați de legende și care păstrează amintirea cultului precreștin al dendolatricii, respectiv divinizarea plantelor. Și-au făcut loc și imaginile legate de noi binefăcători ai satelor românești, Stroe Belloescu, care a

Florin Ghețu, Căpușeni

ridicat la Grivița, între altele, primul monument dedicat lui Alexandru Ioan Cuza, și Ștefan Angheluță, ctitorul școlii de la Chițoc, prima școală internat cu gratuitate, care a dat sute de absolvenți într-o perioadă în care știința de carte era atât de puțin răspândită. Se continuă cu imagini ale universului rural, de la tablouri ale vieții cotidiane s-a trecut la prezentarea caselor țărănești și ale elementelor de artă populară. Dacă locuința țaranului nu era prea impresionantă, ea se impunea însă prin elementele de artă populară, produse ale industriei casnice. Acestea aveau o mare varietate, tipologică și funcțională, în rândul lor înscriindu-se ștergarele, fețele de masă, fețele de pernă, prostirile și pichirile, care împodobeau patul, velințele, leicerele, țolurile, covoarele etc.

În lucrare este citat un francez prezent la noi, în timpul primului război, Marcel Fontaine, care își exprimă păreri critice despre locuința țărănească și prea puțin se referă la frumusețea obiectelor care o împodobeau. În privința caselor țărănești, trebuie să mai amintim elementele de ordin mitologic pe care le descoperim în construcție. La capătul căpriorilor erau sculptate în mod simbolic capete de cai, în partea de sus a stâlpilor porții erau schițate capete umane, amintire a strămoșilor, care trebuiau să ocrotească incinta, iar în nord-vestul județului, la casele mai vechi, întâlnim pe fronton imaginea soarelui. De altfel, în lumea satului a existat o excepțională tehnică a prelucrării lemnului, realizându-se unele motive

geometrice, pe care le întâlnim la construcții, dar care sunt transferate și în țesături. Un exemplu deosebit de artă populară îl găsim la pagina 171, în partea de sus. Este reproducă acolo imaginea unui covor, care are o mică poveste a lui. Fiind în Giurcani, la arheologul Marin Rotaru, am văzut amândoi covorul respectiv, care acum se află la muzeul județean. Stăpâna casei tocmai voia să-l destrame pentru a folosi lâna la altceva. În mijlocul covorului se află o fată, care ține în mâini imaginea celui mai important și mai vechi element de artă populară - pomul vieții. Conform tradițiilor, în Rai, lângă pomul cunoașterii descoperit de Adam și Eva, se află și pomul vieții, păzit de îngeri cu săbii de foc și la care, dacă s-ar ajunge, oamenii nu ar mai muri niciodată. Acest element are trei variante în arta noastră populară: cantarosul, adică varianta grecească, un vas din care ies mai

Ioan Toderașcu, Cârja

multe tulpini de flori; varianta persană - un tradafir cu două păsări de o parte și de alta; varianta românească - brăduțul. Acest pom al vieții îl întâlnim explicit și în imaginile care urmează celei de la pagina 171. De o parte și de alta a fetei, cu pomii vieții în mână, stau câte doi călăreți, adică patru roșiori care, după o legendă locală, ar fi murit în războiul din 1877. Mai vedem câteva păsări, care nu se află întâmplător acolo și sunt păsări-suflet, care, conform credințelor, supraviețuisc morților. Rochia fetei, ca și alte țesături, este triunghiulară sau, cum se spune, în formă de clopot. Este un alt element important, deoarece astfel de rochii întâlnim cu 4000 ani în urmă în ceramica mloică din insula Creta. Și un alt aspect important: sunt două litere A și K. Nu poate fi vorba de K de la kilogram sau kilometru, ci este vorba despre C din alfabetului chirilic, deci înseamnă inițiala pentru Catinca, Casandra etc.

Iată, deci, că un covor poate fi o adevărată lecție despre vechile credințe românești și transpunerea lor artistică. În imagini se urmăresc mereu aspectele tradiționale, dar cele moderne apar și ele pe neașteptate. De exemplu, la paginile 88 și 89, apare o atenă de televizor, lângă un acoperiș de paie, iar la pagina 89 un interior țărănesc perfect, dar și o piesă foarte modernă de mobilier. Să mai adăugăm prezența benefică a nunții tradiționale de la Pogonești, iar peste tot viața de

zi cu zi, de la cea a copiilor până la cea a vârstnicilor. Am văzut, deci, satul aproape în totalitatea sa, cum se prezintă astăzi, dar, așa cum spun și comentariile, nu știm ce se va întâmpla mai târziu, deoarece actualmente este supus unui proces de depopulare, oamenii îl părăsesc, pleacă în străinătate sau în orașe și odată cu ei se pierd și tradițiile. Dacă până acum ne-am exprimat entuziasmul pentru album, am dori să ne exprimăm și alte dorințe. Din album lipsesc unele dintre cele 11 muzee sătești în care se găsesc adevărate comori și care sunt cel mai strâns legate de satul tradițional și de cel local.

De asemenea, în privința ceramicii lipsește centrul de la Vinderei, cândva al patrulea pe țară, acum dispărut, dar este prezentat, în schimb, tot un centru dispărut, cel de la Dumești. Reconstituirea imaginilor ceramicii de la Vinderei ar fi deosebit de interesantă, dar va putea fi inclus într-un nou volum care să reproducă tot ceea ce este mai important în muzeele sau colecțiile sătești, cum li se mai spune. Felicităm încă o dată pe coordonatorul lucrării, Lucian-Valeriu Lefter, dar și pe Sorin Onișor, maestrul fotografiilor.

Bogdan Raba, Bălești

Angel Ionescu

Alexandru Guzu, *Comuna Laza – Tradiții și actualitate*, Editura PIM, Iași, 2019

Dr. Nicolae IONESCU

„Veșnicia s-a născut la sat” (Lucian Blaga)

În anul omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari) iată, că intelectualii din Laza nu se dezintă în ceea ce privește istoria locală și recent a apărut *Comuna Laza – Tradiții și actualitate*, de profesorul Al. Guzu, Editura PIM, Iași, 2019 (a treia carte despre localitate, la aceeași tipografie din Iași). Noua lucrare continuă cele două volume intitulate *Contribuții la istoria locală*, apărute în 2015 și 2018, scrise de preotul Andrei Crețu și profesorul Vasile Ilie, la care se adaugă și volumul *Școala Laza la 150 de ani de existență*, având autori pe profesorii Vasile Ilie și Mirela Ilie. Noua carte dedicată culturii localității, se deschide cu o prefață a cunoscutului etnograf, profesorul Dan Ravaru, care consideră că demersul autorului este un *laudațiu* cu profunde vibrații sufletești pentru locuitorii comunei. Autorul cunoaște foarte bine fenomenul cultural din localitate, fiind unul dintre fermenții spirituali al acestuia și primul gospodar al localității în două legislaturi, după 1990, cu împliniri notabile pentru comunitate.

Cronica celor peste 75 de ani cuprinde străluciți educatori, care au sădit în inimile copiilor *dragostea de muncă, cultură, adevăr și frumos*. Pe băncile școlilor

din localitate s-au format remarcabile personalități ale culturii, vieții social-politice ale județului Vaslui, cetățeni de bază ai comunității locale. Bogatele tradiții ale școlii, se încadrează armonios în istoria comunei și ne aflăm la confluența trecutului - care a dat valori durabile - cu timpul actual, căruia îi aparținem.

Dacă în volumele anterioare erau incursiuni în istoricul moșiei Laza, proprietate a mănăstirii Florești, a reformelor agrare din 1864 și 1921, acum Alexandru Guzu prezintă viața cultural-artistică, sportivă și oamenii comunei. Întâlnim inedite crochiuri și aprecieri asupra oamenilor simpli: tractoriști, grădinari, agricultori, fierari, șoferi, a celor care au muncit pentru binele localității, inclusiv la IAS Laza, amintiți cu dragoste de autor. Este relevantă, astfel, istoria „mică” ce stă la baza istoriei „mari”. Locuitorii sunt prezentați prin epitete măgulitoare. Nu sunt uitați nici intelectualii satului, care au contribuit la propășirea comunității.

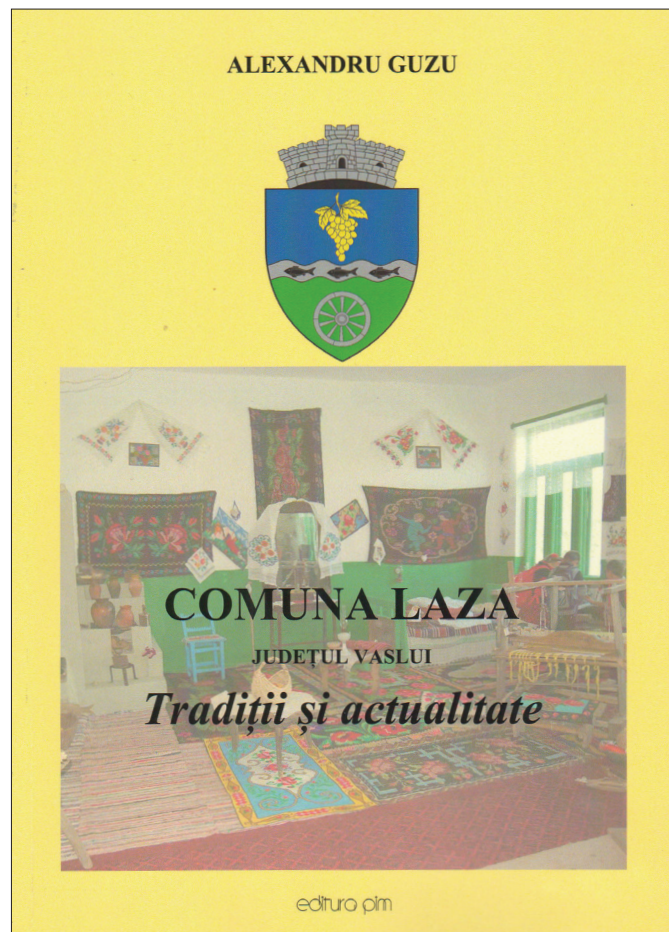
În comună s-a înființat la începutul secolului trecut o *Fermă Model* și o renumită școală agricolă care a pregătit meseriași pentru lucrarea pământului renumiți în întreaga țară. După 1948 a devenit GOSTAT, apoi IAS, fiind pe primele locuri din județ și nu numai, în acest domeniu. Este evocat succint un reprezentant

de la Ferma Model, agronomul de renume mondial, Constantin Sandu Aldea¹ ca un exemplu de urmat pentru săteni, care sublinia faptul "că mai mult decât orice comandant de oști, valorează pentru mine acel om care va face să crească două spice acolo unde creștea unul singur". Se continuă cu inginerii de mai târziu, Mircea Costescu, Viorel Leonard și mulți alții. Nu sunt uitați nici reprezentanții satelor componente, precum Râșnița, care a dat trei colonel și patru plutonieri adjutanți, cum remarcă autorul².

Cartea are 132 pagini și cuprinde cinci capitole. În primul capitol intitulat *Cultură și sport în comuna Laza* se insistă pe *Brigada satirică* din comună cu premii importante la Festivalurile de umor din Vaslui și din țară. Grupul satiric Laza înainte de 1989, a fost apreciat de mari actori ca: Tamara Buciuceanu Botez, Horia Șerbănescu, Dina Cocea, dovedind că umorul de calitate s-a născut cu aplomb sub regimul dictatorial. Interpreții permanenți ai Grupului au fost: Gheorghe Vasiliu, Vasile Ilie, Iulia Vasiliu, Aurora Guzu, Lucica Maftei, Gheorghe Flocea, Nuța Ilie și Dumitru Asavei, cu un umor de 24 de carate, cum subliniază sufletul acestuia, profesorul Al. Guzu. Dar, activitatea culturală a comunei nu s-a redus numai la grupul satiric, ea fiind complexă, având o trupă de teatru, formații de dansuri populare, expoziții de artă tradițională și acțiuni dedicate obiceiurilor de iarnă. Se acorda în acea vreme o atenție deosebită

1 Al.Guzu, *Comuna Laza, județul Vaslui, Tradiții și actualitate*, Edtura PIM, Iași, p.84.

2 *Ibidem*, p.88.

Stației de radioficare din comună care prezenta aspecte interesante din activitatea comunității prin emisiunea *O oră pe calea undelor*, unde erau evidențiate și acțiunile artistice organizate la Căminul Cultural³. De altfel, mulți ani comuna Laza a fost capitala culturală a localităților de pe Valea Racovei. În plan sportiv sunt relevate rezultatele remarcabile ale echipei de fotbal *Recolta*, antrenată și de prof. Guzu Alexandru

Al doilea capitol, *Comuna Laza în memoria locuitorilor* este cel mai consistent, cuprinzând fapte și amintiri cu oamenii din localitate, cele ale mătușii Zoîța Solomon la 101 ani de viață, fiind de speranță în mai bine și încredere în Dumnezeu. Acesta este completat cu *Datinile și obiceiurile* comunei, pline de parfumul epocii. Nu sunt uitate nici personalitățile importante care au vizitat Laza, precum episcopii *Teofil Herineanu, Ioachim Mareș și recent, PS Ignatie*, la care se adaugă renumitul actor *Radu Beligan*.

Lucrarea se încheie cu o *Bibliografie selectivă*, urmată de o *Postfață* cu un mesaj optimist pentru lăzeni. Câteva gânduri aparțin și primarului actual al comunei, profesorul de matematică, Vasile Popovici, care a susținut demersul autorului, cartea apărând în condiții grafice deosebite cu sprijinul financiar al Primăriei și al Consiliului Local. Sunt numeroase fotografii color, inedite, cu imagini sugestive din activitățile comunei. Autorul conchide că *Timpul nu trece, noi trecem prin timp* și este un îndemn spre neuitare a oamenilor gospodari care au contribuit la afirmarea comunității și un exemplu de urmat pentru tinerii de azi.

Așadar, evoluția vieții culturale și a tradițiilor din comuna Laza reprezintă o pagină însemnată din istoria satului românesc. A fost o existență cu *suișuri și coborâșuri*, cu etape de înflorire și momente dificile, pentru dascălii săi și generații de copii. S-a realizat o educație complexă, urmărindu-se, pe lângă îndeplinirea obiectivelor generale ale procesului de învățământ, formarea personalității bine conturate a tânărului dornic de perfecționare, de specializare și integrare socială, promovându-se un adevărat *spirit lăzean*.

Omagierea culturii din Laza găsește comuna hotărâtă să reziste timpului, să perpetueze tradiția și valorile, mai departe în secolul XXI. De fapt, semnul acestei valori este ilustrat de obținerea multor premii la diferite concursuri școlare și activități culturale.

Această carte oferă un prilej de reflecție, o posibilitate de cunoaștere a drumului parcurs cu luminile și umbrele sale, de desprindere a unor învățăminte.

Cartea cinstește înaintașii – oameni gospodari, profesori, elevi, personalul din agricultură și administrativ – momentul festiv reprezentând și o angajare plină de responsabilitate pentru viitor.

Așadar, să ne bucurăm de fiecare dată când apare o carte pe această temă, întrucât ea este interesantă, incitantă, oportună, inedită și onestă în mediul istoriografic local și nu numai.

Cunoaștem strădania autorului pentru apariția cărții și o recomandăm călduros cititorilor!

3 *Ibidem*, p.30

Cum putem combate anxietatea școlară?

Evaluarea impactului unei intervenții psiho-educăționale

Ionela M. TODA

ȘCOALA GIMNAZIALĂ „RUDOLF WALTHER” TIMIȘOARA

Introducere

Studiul de față și-a propus să abordeze problematica anxietății școlare în rândul elevilor de clasă pregătitoare. Mai specific, s-a urmărit evaluarea impactului unei intervenții psiho-pedagogice pentru reducerea acesteia. Anxietatea școlară este definită ca „simptome fizice și cognitive neplăcute ca răspuns la stimuli stresori generali sau specifici din cadrul școlii” (Kearney, Cook, și Chapman, 2007, p. 422). Astfel, anxietatea școlară poate lua forma unor tipare de răspunsuri care includ simptome cognitive (gânduri negative, capacitate redusă a atenției), simptome fiziologice (agitație, frisoane, transpirație, tremur) și simptome de ordin comportamental (evitare, agresivitate, absenteism). Aceste tipare ies la suprafață atunci când elevul percepe evenimentele stresante de la școală ca fiind periculoase sau amenințătoare pentru el (García-Fernández, Inglés și Martínez-Monteağudo, 2014). Totodată, anxietatea școlară și neplăcerea de a merge la școală mai are și rolul compensator de al face pe elev să evite situațiile care îi provoacă în general o stare emoțională negativă și cele care ar putea să îl pună în ipostaza de a fi judecat sau să se rădă de el (Kearney, și Spear, 2012). Galla și Wood (2012) sugerează că succesul în reducerea anxietății școlare eliberează resursele memoriei de lucru și ale atenției, aspecte necesare pentru sarcinile din cadrul școlii și prin urmare facilitează învățarea și performanța.

Deși există studii despre intervenții de prevenire a instalării anxietății școlare (Barrett, și Turner, 2001) și de reducere a anxietății de testare (Ergene, 2003; Zeidner, 2007), din cele cunoscute de noi, nu există nici un studiu care să propună o intervenție pentru reducerea anxietății școlare în rândul elevilor de clasă pregătitoare. Așadar studiul nostru poate fi un deschizător de drumuri pe această nișă a anxietății școlare.

Programul de formare

Descrierea clasei care a beneficiat de program

Participanții care au beneficiat de intervenție au fost 10 elevi de clasă pregătitoare, din aceeași clasă, cu vârsta cuprinsă între 6 și 7 ani, din care 4 au fost fete. Dintre elevii menționați 2 fete și un băiat sunt instituționalizați, unul dintre ei având și tulburări emoționale rezultate în urma unei traume din copilărie și anume: o lovitură de copită la cap în urma căreia a suferit și o intervenție chirurgicală. Patru dintre elevii rămași suferă și de alte tulburări psihologice după cum urmează: 2 dintre ei au dificultăți logopedice, o fetiță are un ușor sindrom Down și un băiat este suspect de epilepsie fiind și sub supraveghere medicală. Ceilalți 3 elevi rămași au bursă socială pe motiv de situație economică foarte precară. După cum

se poate observa, clasa este una destul de eterogenă din punct de vedere al tulburărilor comportamentale, de dezvoltare și al neajunsurilor.

Analiza situației educaționale concrete din clasa de elevi

În prima fază s-a pornit de la analiza subiectivă a situației educaționale realizată de către cadrul didactic titular la clasă. Acesta a observat o anxietate în rândul copiilor la materiile predate de ceilalți profesori, mai exact în cadrul orelor de religie și sport. Această stare de anxietate s-a manifestat prin: stare de neliniște, agitație crescută, refuzul participării la activități, teamă până la plâns și absenteism.

Ulterior, s-a procedat și la o analiză mai obiectivă a situației educaționale cu ajutorul unei proceduri dezvoltate de un membru al echipei de cercetare pe specificul vârstei elevilor vizați. Procedura a constat în a-i pune pe elevi să evalueze atractivitatea fiecărei materii cu câte un cartonaș care reprezenta cât de mult le place lor acea materie. Cartonașele au fost în număr de 10, 5 dintre ele reprezentând emoții negative și 5 reprezentând emoții pozitive, fiecare crescând sau scăzând gradual

nivelul de atractivitate. Rezultatele acestei evaluări au confirmat observațiile evaluării subiective, în urma acesteia rezultând scoruri mult mai scăzute la materiile menționate mai sus.

Scopul programului de formare

Scopul programului de formare a fost reducerea anxietății școlare a elevilor față de profesorii și materiile în cauză prin implicarea lor în activități educaționale care au pus accentul pe conștientizarea și gestionarea emoțiilor resimțite în contextul materiilor respective.

Obiectivele programului de formare

Obiectivele programului de formare sunt următoarele:

(1) Creșterea nivelului de auto-eficiență al elevilor cu privire la rezolvarea problemelor; (2) Creșterea imunității elevilor față de diferiți stresori din mediul înconjurător; (3) Dezvoltarea capacității elevilor de a-și conștientiza gândurile negative și emoțiile survenite în urma acestora și (4) Dezvoltarea capacității de gestionare a stărilor negative prin care trec elevii.

Descrierea activităților educaționale propuse în cadrul programului

În total, în cadrul clasei asupra căreia a avut loc intervenția, au fost desfășurate un număr de 2 activități psiho-pedagogice alese specific pentru problema vizată (Friedberg, McClure, și Garcia, 2009) și pentru categoria de vârstă a grupului țintă. Activitățile au fost următoarele:

Mantia super-eroului este o activitate orientată către dezvoltarea auto-eficienței copiilor cu privire la rezolvarea problemelor și a creșterii imunității acestora față de diferiți stresori din mediul înconjurător. Activitățile de genul identificării cu personaje de tip super-eroi sunt o procedură consacrată (Kendall și colab., 1992; Rubin, 2007), acestea încurajându-i pe cei mici să lupte cu propriile temeri folosindu-se de puterile speciale „dobândite” în urma identificării cu super-eroii. În cadrul acestei activități, copiii au avut de ales câte un super-erou cu care să se identifice (de ex. Batman, Superman, Spiderman, etc.) și să deseneze personajul, acest ultim aspect având rolul de a asigura pe facilitator că elevul are o imagine clară despre super-eroul pe care îl reprezintă. După această etapă, fiecare copil își va alege o serie de super-puteri pe care să le dețină cu condiția ca acestea să nu fie autodistructive, agresive sau vătămătoare în vreun fel pentru ceilalți (de ex. invizibilitate, creștere/micșorare accentuată, capacitatea de a face supărarea să dispară, etc.). În ultima etapă a pregătirii se confecționează mantia, aceasta putând fi decorată după bunul plac al copilului cu desene sau lucruri care să reprezinte particularitățile super-eroului ales. În cazul prezentului studiu, elevii au decorat mantia și cu forme geometrice, litere și numere, fiecare dintre acestea oferindu-le puteri deosebite la și la matematica și la scris-citit. Folosirea mantiiilor i-a făcut pe aceștia să fie mai atenți la lucrurile din jurul lor, să elimine teama și să se simtă oarecum mai protejați, aspecte care au sporit nivelul acestora de siguranță și de stabilitate emoțională. Mai mult decât atât, profesorii de religie și de sport, văzându-i pe copii cu mantiile și în urma discuției

cu învățătoarea, au înțeles că elevii au nevoie de un mediu mai securizant și mai liniștit.

Coroana cu gânduri și emoții este o procedură care îi ajută pe copii să-și vizualizeze propriul dialog interior și să conștientizeze emoțiile cauzate de aceste gânduri. Aceasta presupune confecționarea unei coroane care, atunci când este purtată, oferă oricui dreptul de a-și exprima gândurile și emoțiile care îl încearcă fără să fie judecat. În cadrul clasei în discuție, s-au discutat pe rând stările de moment ale fiecărui elev care purta coroana și cauzele acestor stări și s-au căutat, în grup, soluții sau modalități de schimbare a stării atunci când aceasta era una negativă. În activitate au fost angrenați și ceilalți profesori, aspect care i-a făcut pe copii să înțeleagă că și profesorii lor au diferite gânduri care pot duce la diferite trăiri emoționale. În urma acestei activități elevii au înțeles că faptul că sunt supărați sau speriați poate fi schimbat și au stabilit în acest sens câteva reguli de grup unanim acceptate. Ba mai mult, aceștia au început să utilizeze singuri coroana în grupuri de câte doi sau trei și în pauze, ori de câte ori au simțit nevoia exprimării stărilor prin care trec și căutarea de sprijin în cadrul grupului, grup care a devenit din ce în ce mai sensibil la nevoile colegilor. Până la urmă, și profesorii au devenit, la rândul lor, mult mai atenți la nevoile copiilor și la modul în care aceștia reacționează.

Evaluarea participanților la formare

Evaluarea obiectivelor programelor a fost realizată de către profesorul titular într-o manieră subiectivă din rațiuni ce țin de nivelul de dezvoltare cognitivă caracteristic vârstei participanților. Profesorul a analizat modificările comportamentale ale copiilor care erau de așteptat să rezulte în urma fiecărei activități și a concluzionat că acestea au avut o frecvență mai mare decât înainte. O evaluare mai obiectivă ar fi presupus, în mod ideal, o grilă de observație a comportamentului aferent fiecărei abilități și observatori special antrenați pentru observarea acestora, aspecte aproape imposibil de realizat având în vedere resursele umane și de timp alocate acestui program. Cu toate acestea, am considerat că evaluarea impactului programului, descrisă mai jos, abordează în mod implicit și evaluarea obiectivelor mai specifice.

Implementarea programului de formare

Programul de intervenție s-a implementat pe parcursul a trei săptămâni în intervalul orar 8-12 cu precădere în zilele de marți, miercuri și vineri, zile în care în orar există disciplinele la care s-au observat probleme de adaptare ale copiilor. Fiecare membru al grupului de studenți care au participat la acest proiect au desfășurat activități de documentare individuală după care s-a trecut la munca în echipă. În zilele de luni și joi pe parcursul celor trei săptămâni au avut loc întâlniri și dezbateri între membrii echipei de proiect, după orele de program ale copiilor.

După îndelungi analize a situației problemă care a fost identificată la nivelul clasei, grupul de studenți implicat în proiect au luat decizia să utilizeze metodele care să dea cel mai rapid randament, având în vedere

durata limitată de timp pe care au avut-o la dispoziție. Astfel am utilizat metode puține fără a crea o supraaglomerare a programei școlare.

Evaluarea impactului programului de formare

Ipotezele studiului

Ipotezele studiului au fost următoarele:

I1: scorul aferent nivelului de anxietate școlară vizavi de materia sport va scădea în urma implementării intervenției psiho-pedagogice.

I2: scorul aferent nivelului de anxietate școlară vizavi de materia religie va scădea în urma implementării intervenției psiho-pedagogice.

Procedura de evaluare a programului

Atât la pre-test cât și la post-test procedura de evaluare a impactului avut de intervenția desfășurată a fost aceeași. Aceasta a constatat în ai ruga pe copii să lipească câte un cartonaș, în dreptul fiecărei materii, care să reprezinte cât de mult le place materia respectivă. Această procedură de evaluare a fost aleasă datorită nivelului de dezvoltare

cognitivă al elevilor și implicit din cauza dificultății pe care aceștia ar fi avut-o în completarea de chestionare.

Instrumentele utilizate în evaluarea programului

Ca instrument de evaluare, a fost dezvoltată o procedură care presupunea exprimarea de către fiecare elev a gradului de atractivitate a materiilor în cauză. Aceștia au votat cu câte un cartonaș ilustrat care reprezenta cât de mult le place lor fiecare materie. Ilustrațiile de pe cartonașe au fost niște expresii faciale care reprezentau emoțiile elevilor pe o scala de la -5 la 5. Ilustrațiile specifice fiecărei valori de pe cartonașe au fost următoarele: (-5) plâns, (-4) frică, (-3) furie, (-2) supărare, (-1) iritare, (1) indiferență, (2) zâmbet, (3) veselie, (4) impresiune și (5) iubire. Rațiunile alegerii acestui instrument au fost descrise în secțiunea anterioară.

Rezultatele relevate de evaluarea programului

Rezultatele evaluării impactului intervenției psiho-pedagogice vor fi prezentate pentru fiecare ipoteză, acestea putând fi observate și în Tabelul 1 de mai jos.

Ipoteza 1

Scorul care reprezintă nivelul de anxietate școlară în cadrul disciplinei Religie a crescut de la momentul evaluării pre-test ($M = -3.20$, $AS = 1.32$) la momentul evaluării post-test ($M = 3.70$, $AS = 1.16$), diferența fiind semnificativă, iar mărimea efectului una foarte puternică, $t(9) = 21.94$, $p = .000$, $p < .05$, $d = 6.97$.

Ipoteza 2

Scorul care reprezintă nivelul de anxietate școlară în cadrul disciplinei Educație Fizică a crescut de la momentul evaluării pre-test ($M = -1.50$, $AS = 2.84$) la momentul evaluării post-test ($M = 2.30$, $AS = 2.75$), diferența fiind semnificativă, iar mărimea efectului una tot foarte puternică, $t(9) = 6.22$, $p = .000$, $p < .05$, $d = 1.96$.

Tabelul 1. Rezultatele testelor t pereche pentru analiza impactului intervenției psiho-pedagogice

Materia	Momentul testării				t	df	p	d
	Pre-test (N = 10)		Post-test (N = 10)					
	M	AS	M	AS				
Religie	-3.20	1.32	3.70	1.16	21.94***	9	.000	6.97
Educație fizică	-1.50	2.84	2.30	2.75	6.22***	9	.000	1.96

Notă: M = media; AS = abaterea standard; df = gradele de libertate; p = pragul de semnificație; d = mărimea efectului; *** $p < .001$.

Discuții și concluzii

Scopul studiului de față a fost evaluarea unui program de intervenție pentru reducerea anxietății școlare a elevilor față de profesorii și materiile în cauză prin implicarea lor în activități educaționale care au pus accentul pe conștientizarea și gestionarea emoțiilor resimțite în contextul materiilor respective. După cum se poate observa în secțiunea rezultate, impactul intervenției a fost unul foarte mare conform așteptărilor exprimate prin cele două ipoteze. Aceste rezultate pot fi considerate inovatoare având în vedere faptul că nu au mai fost desfășurate astfel de studii până în prezent.

Proiectul s-a adresat în mod direct copiilor și în mod indirect profesorilor și părinților. Acțiunea directă asupra copiilor a avut ca rezultat o creștere a stării

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca
 prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Prof. dr. Janeta Maria Iuga, Timișoara

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
 Tipar: SC Irimpe SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
 Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

de bine a acestora, creșterea încrederii în forțele proprii, coeziunea grupului și acceptarea unor reguli ca urmare a oservării unor efecte și a dezbaterilor din interiorul grupului. Acțiunea indirectă asupra profesorilor, în special, și a părinților, a dus la o mai bună înțelegere a nevoilor copilului de vârstă școlară mică, și a modului în care acesta percepe factorii angajați în procesul de educație. Implicațiile pe care le-a avut programul aplicat au fost mai puțin de ordin material și mai mult de ordin psiho-emoțional din partea tuturor celor implicați: elevi, profesori, părinți. Ca urmare a acestui studiu, considerăm necesar a se relua și în cazul altor școli pe același nivel de vârstă, iar timpul alocat să fie pe o durată mai lungă de timp, respectiv pe toată durata anului școlar.

Limite și studii viitoare

Una dintre limitele cercetării este reprezentată de numărul mic de membri ai grupului cercetat și de lipsa unui grup de control care să asigure un grad mai crescut de certitudine pentru concluziile reieșite. Se recomandă ca studiul de față să fie replicat având la bază un design experimental în care mărimea eșantionului să fie mai mare, în mod ideal cel puțin 25-30 de participanți în fiecare grup.

Deoarece studiul de față a fost realizat pe o perioadă relativ scurtă (3 săptămâni) și cu puțini membri în echipa de cercetare, efectele produse de intervenția aplicată nu au putut fi observate într-o manieră mai sistematică și mai obiectivă. În consecință, se recomandă ca studiile viitoare să fie desfășurate pe perioade de timp mai lungă, ideal 1 an, și să folosească instrumente de evaluare mai obiective, de exemplu o grilă de observație a modificărilor comportamentale așteptate care să fie completată de observatori pregătiți în prealabil.

O ultimă limită ar putea fi reprezentată de prezența profesorilor în momentul evaluării finale, aspect care este posibil să-i fi făcut pe elevi să răspundă într-un mod mai pozitiv. Pentru studii viitoare se recomandă ca în momentul evaluării copii să fie lăsați singuri în clasă.

Concluzie

În concluzie, anxietatea școlară a elevilor de clasă pregătitoare poate fi redusă prin programe de intervenție psiho-pedagogice dezvoltate pe specificul caracteristicilor și tulburărilor elevilor. Acest aspect scoate la iveală importanța observării și a abordării timpurii a problemelor de genul celei studiate și, nu în ultimul rând, importanța asigurării de resurse umane,

materiale și de timp pentru ca intervențiile de acest tip să aibă succesul scontat.

Referințe bibliografice

Barrett, P., & Turner, C. (2001). Prevention of anxiety symptoms in primary school children: Preliminary results from a universal school-based trial. *British Journal of Clinical Psychology, 40*(4), 399-410.

Ergene, T. (2003). Effective interventions on test anxiety reduction: A meta-analysis. *School Psychology International, 24*(3), 313-328.

Friedberg, R. D., McClure, J. M., & Garcia, J. H. (2009). *Cognitive therapy techniques for children and adolescents: Tools for enhancing practice*. Guilford Press.

Galla, B. M., & Wood, J. J. (2012). Emotional self-efficacy moderates anxiety-related impairments in math performance in elementary school-age youth. *Personality and Individual Differences, 52*(2), 118-122.

García Fernández, J. M., Inglés, C. J., Marzo, J. C., & Martínez Monteagudo, M. C. (2014). Psychometric properties of the School Anxiety Inventory-Short Version in Spanish secondary education students. *Psicothema, 26*(2).

Kearney, C.A., & Spear, M. (2012). School refusal behavior. School-based cognitive-behavioral interventions. In R.B. Mennutti, A. Freeman, & R.W. Christner (Eds.), *Cognitive-behavioral interventions in educational settings: A handbook for practice* (pp. 161-183). New York, NY: Taylor & Francis.

Kearney, C.A., Cook, L.C., & Chapman, G. (2007). School stress and school refusal behavior. In G. Fink (Ed.), *Encyclopedia of stress (2nd ed.) (Vol. 3)* (pp. 422-425). San Diego, CA: Academic Press.

Kendall, P.C., Chansky, T.E., Kane, M.T., Kim, R.S., Kortlander, E., Ronan, K., et al. (1992). *Anxiety disorders in youth: Cognitive - behavioral interventions*. Boston, MA: Allyn & Bacon.

Rubin, L. C. (Ed.) (2007). *Using superheroes in counseling and play therapy*. New York: Springer.

Zeidner, M. (2007). Test anxiety in educational contexts: Concepts, findings, and future directions. In *Emotion in education* (pp. 165-184).

Janeta IUGA

Presimțire

Mi-e frică de tine
că nu-mi ești tu sărutarea de dimineață,
susurul tânguiosului meu trai -

Mi-e frică de mine,
că nu pot auzi muzica vieții,
că nu pot ține ritmul lui mâine,
știind că mă despart mereu de trebuie
ca să mă pot regăsi în patos,
spre gura lui eros să-mi pot înălța o aripă -

Mi-e frică...
Mi-e frică de _noi_ -
Că nu-mi poți înțelege firea boemă
în nopțile cu lună plină,
când îmi beau vinul cu Dumnezeu
și plâng cu mine...